

9. Kauplejate¹ sektori haavatavus

9.1. Sektori üldkirjeldus

Kaupleja on kaubandustegevuse seaduse § 2 punkti 1 kohaselt isik või asutus, kes majandus- või kutsetegevuse raames pakub ja müüb kaupa või pakub ja osutab teenust. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) § 2 lõike 1 punkti 5 kohaselt kohaldatakse seadust kauplejate suhtes, kui neile tasutakse või nad tasuvad sularahas üle 10 000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringsus, sõltumata sellest, kas rahaline kohustus täidetakse tehingus ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena kuni üheaastase perioodi jooksul, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Lisaks käsitletakse käesolevas aruandes kauplejate kategoorias veel isikud, kes tegelevad väärismetalli, väärismetalltoodete või vääriskivide kokkuostu või hulgimüügiga. Kui isik tegeleb tootmise, teaduse ja/või meditsiini vajadusteks kasutatava väärismetalli ja/või väärismetalltoodete kokkuostu ja/või hulgimüügiga, siis RahaPTS-i isiku suhtes ei kohaldata, kui isik ei täida mõnda muud RahaPTS-i §-s 2 olevat kriteeriumi.

Võrreldes eelmise riskihinnanguga, on seaduse kohaldamisala kauplejate suhtes laiendatud. Kuni 27. novembrini 2017 oli sularaha makse piir, millest alates kauplejast sai kohustatud isik 15 000 eurot. Muudatus tulenes Euroopa Liidu õigusest. IV rahapesu tõkestamise direktiivi põhjendustes peetakse suuri sularahatehinguid siiski niivõrd ebatavaliseks, et otsustati kehtestada madalam piirmäär. Mitmed liikmesriigid on siseriiklikult kehtestanud veelgi madalamaid künniseid. IV rahapesu tõkestamise direktiivi põhjenduspunkti 6 kohaselt peaksid valvsuse suurendamiseks ja sularahamaksetega kaasneva riski vähendamiseks käesoleva direktiivi kohaldamisalasse kuuluma kaupadega kauplevad isikud, kes teevad või saavad sularahamakseid mahus 10 000 eurot või rohkem. Liikmesriikidel peaks olema võimalik kehtestada madalamaid künniseid, üldiseid lisapiiranguid sularaha kasutamisele ja täiendavaid rangemaid sätteid.

Kauplemiseks ei kohaldata reeglina loamenetlust (v.a mõned erandid, näiteks alkoholimüük). Samuti ei nõua kauplemine kindlat juriidilise isiku liiki. Kaupleja võib olla iga isik, kes oma majandus- või kutsetegevuse raames pakub ja müüb kaupa või pakub ja osutab teenust. Seetõttu ei moodusta kauplejad piiritletavat isikute rühma nagu näiteks krediidiasutused või vandeaudiitorid. Kuna kohustatud isikuks saamine sõltub tegevusest ning makseviisist ja mahust, siis uuringus on valimi moodustamiseks vajalike alamsektorite valikul lähtutud suuremahuliste sularahamaksete tõenäosusest. Alamsektori valik oli mõjutatud näiteks kõrgehinnalise teenuse või kauba esinemisest alamsektoris või sularaha populaarsusest alamsektoris. Arvestati ka sellega, et need isikud, kes on kohustatud isikud RahaPTS-i kohaselt mõnel muul alusel kui RahaPTS § 2 lõike 1 punkt 5, kuuluvad käesolevas uuringus mõnda teise valimisse kui kauplejad, kuna kohustatud isikuks ei saanud nad eeskätt mitte tehingust tulenevatest asjaoludest vaid seoses oma tegevusalaga. Erandiks siinkohal on kauplejate valimisse lisatud RahaPTS § 2 lõikes 1 punktis 6 nimetatud väärismetalli, väärismetalltoodete ja vääriskividega kauplejad. Valimi piiritlemisel kasutati Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatorit (EMTAK). Kokku hõlmati kauplejate sektorisse 29 erineva EMTAK-i koodi all tegutsevad ettevõtjad.

Tabel 49. Kauplejate sektori ülevaade

Sektorite rühm	Alamsektor	Ettevõtete arv
Ehitus	Ehitusmasinate ja -seadmete rentimine ja kasutusrent	371
	Elamute ja mitteeluhoonete ehitus	8274
	Muude ehitusmaterjalide ja -tarvete jaemüük	135
	Mööbli ja valgustite jaemüük	220
	Sõiduautode ja väikebusside (täismassiga alla 3,5 t) müük	1234
	Muude mootorsõidukite müük	286
	Mootorsõidukite hooldus ja remont	2165

¹ Dealers (ingl kl)

Sõiduautod	Mootorsõidukite osade ja lisaseadmete jaemüük	833
	Sõiduautode ja väikebusside (täismassiga alla 3,5t) rentimine ja kasutusrent	875
	Veokite rentimine ja kasutusrent	188
Väärismetallid	Kellade ja ehete hulgemüük	60
	Metallide ja metallimaakide hulgemüük	217
Jaemüük	Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, kus on ülekaalus toidukaubad, joogid ja tubakatooted	548
	Jaemüük muudes spetsialiseerimata kauplustes	1324
Luksuskaubad	Kellade ja ehete jaemüük	147
	Meenete, kunstiesemete ja -tarvete jaemüük	209
	Antiikesemete jaemüük	49
	Alkoholjookide hulgemüük	234
Toitlustus	Restoranid jm toitlustuskohad	2905
Kinnisvara	Enda kinnisvara ost ja müük	2561
	Enda või renditud kinnisvara üürileandmine ja käitus	9978
Muu transport	Laevade ja paatide remont ja hooldus	224
	Veetranspordivahendite rentimine ja kasutusrent	105
	Õhutranspordivahendite rentimine ja kasutusrent	22
Reisikorraldus	Reisibüroode tegevus	287
	Reisikorraldajate tegevus	236
Tervishoid	Eriarstiabi osutamine	387
	Hambaravi osutamine	535
Ilumaailm	Juuksuri- ja muu iluteenindus	4746

Ülaltoodud tabelis loetletud tegevusaladel on tegutsemas mitmed katuseorganisatsioonid ja erialaliidud: Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda, Eesti E-kaubanduse Liit, Eesti Kaupmeeste Liit, Autode Müügi- ja Teenindusettevõtete Eesti Liit (edaspidi AMTEL) ning ilumaailmas on tegutsemas Eesti Kosmeetikute Liit ja Eesti Juuksurite Liit. Liikmelisus ei ole kohustuslik.

Siin ja edaspidi on valimi suuruse hindamisel EMTAK-i koodide põhjal võetud arvesse ettevõtjad, kes on vaadeldaval perioodil esitanud majandusaasta aruande ja tähistanud oma põhitegevuse vastava EMTAK koodiga. Tuleb arvesse võtta, et nii saadud tulemused näitavad siiski pigem suurusjärku, kuna välja jäävad ettevõtjad, kes vastava alaga tegelesid kõrvaltegevusena, samuti ettevõtjad, kes on eksinud koodi määramisel või mingil põhjusel jätnud majandusaasta aruande esitamata. Valimis oli kokku 39 355 ettevõtjat. Suurimad käibed olid 2017-2019 sõiduautode ja väikebusside müügis, toidukaupluste jaemüügis ning kinnisvara ehituses ja üürimises. Antud sektori suurust ei ole võimalik statistiliste näitajate põhjal üheselt hinnata – sisuliselt on hõlmatud kõik kauplejad kaubandustegevuse seaduse tähenduses ja seda hetkest, kui nad teevad suuresummalise sularahatehingu. Üldiselt on Rahapesu Andmebüroo väljendanud seisukohta, et suuresummalised sularahatehingud on Eestis pigem haruldased. Seega kõik valimisse hõlmatud isikud pole RahaPTS-i kohaselt kohustatud isikud. Küsitluse tarbeks jaotati kauplejad omakorda järgmistesse rühmadesse: ehitus, sõiduautod, väärismetallid, jaemüük, luksuskaubad, toitlustus, kinnisvara, muu transport, reisikorraldus, tervishoid ning juuksuri- ja muu iluteenindus. Võrreldes 2015. aasta riikliku riskihinnanguga, on kauplejate sektori tegevusalade valikut laiendatud. Lisandunud on ehitus, jaemüük, toitlustus, kinnisvara, reisikorraldus, tervishoid ning juuksuri- ja muu iluteenindus.

Kauplejate sektorist kõige erandlikuma hõlmatavusega on väärismetalli, väärismetallitoodete ja vääriskivide kokkuostu ja hulgemüügi tegelejad, kuna nemad on RahaPTS-i kohaselt kohustatud isikuteks tulenevalt nende tegevusalast. Tegevusala määratlemisel on asjakohased RahaPTS-i paragrahvis 3 punktides 6-8 sätestatud väärismetalli, väärismetallitoote ja vääriskivi definitsioonid:

- **Vääriskivi** - looduslikud ja tehiskivid vääriskivid ning poolvääriskivid, nende pulber ja puru ning looduslikud ja kultiveeritud pärlid.
- **Väärismetall** – puhas kuld, hõbe, plaatina ja pallaadium ning nende sulamid.

- **Väärismetalltoode** – ese, mis on tervikuna või osaliselt valmistatud ühest või enamast vähemalt väärismetalltoodete seaduse § 4 lõigetes 2 ja 2¹ lubatud väikseima standardprooviga kullast, hõbedast, plaatinast või pallaadiumist.

RahaPTS-is olevas vääriskivide definitsioonis on kasutatud soomõistena vääriskive, millele on lisatud liigitunnuseid. Vääriskivide all käsitletakse RahaPTS-is ka poolvääriskive ning vääriskivide ja poolvääriskivide pulbrit ja puru ning pärleid. RahaPTS § 70 lõike 1 punkti 6 kohaselt on väärismetalli ja väärismetalltoodete, välja arvatud tootmise, teaduse ning meditsiini vajaduseks kasutatavad väärismetallid ja väärismetalltooted, või vääriskivide kokkuostuks ja hulгимүүгикс vajalik tegevusluba, kui ei esine sama paragrahvi lõikes 2 olevaid asjaolusid. Tegevusloa annab neile Rahapesu Andmebüroo. Vastava alamsektori suurust on keeruline hinnata. Majandustegevuse registri andmetel on umbes 80 kehtivat väärismetalli, vääriskivide kokkuostu ja hulгимүүгикс tegevusluba. Samas majandustegevuse registris olevast loetelust pole kustutatud neid ettevõtjaid, kelle tegevus on lõppenud. Uuringus uuritava sihtrühma määratlemisel arvestati ainult nende ettevõtjatega, kes tegutsevad, kellel on kehtiv tegevusluba ja kelle põhitegevusalaks on märgitud mõni väärismetallide, väärismetalltoodete või vääriskividega seonduv tegevus.

Tabel 50. Kauplejate sektoris läbiviidud küsitluse andmed

Alamsektor	Turuosaliste arv	Valimi maht	Valimi suurus/ nõutud vastuste arv	Väljasaadetud kutsete arv	Saadud vastuste arv	Vastamise määr
Ehitus: EMTAK 41201, 77321, 47529, 47591	9000	valim	368	1620	475	129%
Sõidua autod: EMTAK 45111, 45191, 45201, 45321, 77111, 77121	5581	valim	359	3348	982	274%
Väärismetallid: EMTAK 46481, 46721	277	kõik	161	277	73	45%
Jaemüük: EMTAK 47111, 47191	1872	valim	319	1292	393	123%
Luksuskaubad: EMTAK 46341, 47771, 477831, 47791	639	valim	240	638	215	90%
Toitlustus: EMTAK 56101	2905	valim	339	848	250	74%
Kinnisvara: EMTAK68101, 68201	12529	valim	373	1760	503	135%
Muu transport: EMTAK 33151, 77341, 77351	351	valim	184	351	111	60%
Reisikorraldus: EMTAK 79111, 79121	523	valim	222	523	154	69%
Tervishoid: EMTAK 86221, 86231	922	valim	271	910	375	79%
Ilumaaailm: EMTAK 96021	4746	valim	355	888	281	79%

Kauplejate sektori küsitluses osalemise aktiivsus on erinevate alamsektorite lõikes olnud erinev, kuid üldjoontes on kauplejate sektori osavõtt läbiviidud uuringus kõrge. Seega on küsitluse tulemused võetud arvesse ka riskihinnangu andmisel.

9.2. Riskide tüpoloogiate kirjeldus

Sularahaga toimuvad tehingud

Peamine ja suurim risk kauplejate tegevuses on sularaha. RahaPTS § 2 on ära määratlenud sularaha piirmäära (üle 10 000 EUR), millest alates kaupleja muutub seaduse mõistes subjektiks, mille tulemusel tekib kauplejale kohustus järgida seaduses ja õigusaktides sätestatud kohustatud isikule rakenduvaid nõudeid, sealhulgas hooldusmeetmete kohaldamine ning samuti oma teenuse, kliendi ja konkreetse tehingu riskide hindamine. Küsitlustest ja töögrupiaruteludest ilmes, et paljud eelkõige väiksemad kauplejad täidavad eelnimetatud nõudeid sedavõrd, kuivõrd see tagab kliendi lepinguliste kohustuste täitmise. Antud olukord tuleneb eelkõige kauplejate vähesest teadlikkusest nii rahapesu kui ka terrorismiga seotud nõuetest neile, sh teavitamiskohustusest, kohustusest teha nii kliendi kui tehingutes osalevate kolmandate osapoolte kohta sisulisem taustakontroll ja tuvastada riikliku taustaga isikud.

Arvestades Eesti positsiooni Euroopa Liidu äärealal ning piiri Venemaaga, siis on sularaha liikumisel piisav risk ja haavatavus seoses ebaselge päritoluga raha jõudmisel kauplejateni nende poolt pakutavate teenuste ja kaupade kaudu ning seeläbi kuritegeliku päritolu raha legaliseerimine. Lisaks EL vaba liikumise ning EL riikide vahelistel piiridel kontrolli puudumise ära kasutamine sularaha veoks selle vääriskaubaks muundamise eesmärgil ning võimalus teises riigis vääriskauba realiseerimisel uuesti muundada kuritegeliku päritoluga vara legaalseks rahaks. Siseriiklikult tuleb arvestada, millises valdkonnas kaupleja tegutseb ja millist toodet/teenust pakub. Suuremateks riskideks jäävad alati väärismetalli/kivide ja luksuskaupadega tegelevad ettevõtted. Lisaks osade iluteenuste/toodete pakkujad, kus protseduurid või pakutavad tooted maksavad palju. Jaekaubanduses on riskid madalamad. Autokauplejate hulgas on sularaha kasutamine (sularahaga tasumine sõiduki soetamisel) viidud miinimumini, kuid selgitustöö ja koolitus on igati asjakohane, et olemasolev teadmine kinnistuks ning veel enam täieneks teadlikkus sektoris olevatest rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidest ja haavatavusest.

Seega on üheks võimalikuks rahapesu toimepanemise riskistsenaariumiks sularahas (üle 10 000 eurot) toimuvad tehingud.

Kulla, teemanditega, muu suure väärtusega elustiilikaupadega ning varastatud või röövitud antiikesemete ja muude kallihinnaliste kunstiteostega toimuvad tehingud

Sularahaga sarnaste omadustega varadega (nt kuld, teemandid), suure väärtusega elustiilikaupadega (nt kultuuriväärtused, autod, ehted, kellad), aga ka varastatud või röövitud antiikesemete ja muude kallihinnaliste kunstiteostega toimuvad tehingud on nõrgast kontrollist tingituna samuti potentsiaalselt riskantsed. Kuld on äärmiselt atraktiivne rahapesu vahend. Kuld annab organiseeritud kuritegelikele rühmitustele võimaluse, mille abil ebaseaduslikul teel saadud raha konverteeritakse kriminaalse tulu realiseerimise või reinvesteeringu eesmärgil stabiilseks, anonüümseks, muundatavaks ja kergesti vahetatavaks varaks.

Välja saab tuua indikaatorid, mis võivad kullasektoris anda märku rahapesu ja terrorismi rahastamisele viitavast tegevusest:

kliendi käitumine:

- ✓ klient (sealhulgas väärismetallikangide edasimüüjad) oluliselt suurendab kullakangide ostu ilma nähtava põhjusega;
- ✓ välisriikide kodanikud, kes ostavad kullakange lühikese aja jooksul mitme tehingu raames;
- ✓ väärismetallikangid, mis on üle kantud sidusettevõtete vahel ilma nähtava kaubandusliku eesmärgita;
- ✓ tegevusala on vastuolus kliendi finantsprofiiliga;

- ✓ klient kasutab aadressina üldpostkasti;
- ✓ varem tundmatu klient, kes pöördub rafineerimistehase poole kulla muutmiseks väärismetallikangideks.

ettevõtte käitumine:

- ✓ kohustatud ettevõtte ei esita Rahapesu Andmebüroole teateid;
- ✓ arvukad füüsilisest isikust ettevõtjad/osaühingud, mis on loodud pealtnäha mitteseotud isikute (volikirjade) poolt, kuid mida kontrollib sama isikute rühm;
- ✓ ettevõtete registreerimiseks kasutatakse valesid aadresse;
- ✓ märkimisväärne arv ettevõtteid, mis on registreeritud ühe füüsilise isiku nimele;
- ✓ äritegevust ei ole lihtne jälgida, näiteks pole selgust selle kohta, kuidas ja kelle poolt on organiseeritud kauba transport.

kaubanduslik käitumine (seotud ka kaubandusel põhineva rahapesuga):

- ✗ suurtes summades sularahamaksud;
- ✗ kulla puhtuse, kaalu, päritolu ja väärtuse valesti klassifitseerimine tollideklaratsiooni vormidel;
- ✗ kuld saadetakse rahapesu või tundlike/koostööst keeldunud jurisdiktsioonide puhul "suure riskiga" jurisdiktsiooni või jurisdiktsiooni alla.

toodete eristamine:

- ✓ väärismetallikangil on füüsilised omadused, mis ei vasta tööstusharu standarditele;
- ✓ kulla hind on kõrgem kohalikul kullaturul olevast hinnast.

maksekäitumine:

- ✗ maksete ahelas on mitu seotud üksust;
- ✗ rahaliste vahendite transiitliikumine ja maksete tegemise muudatused;
- ✗ maksed varifirmadele koos edasiste väljamaksetega,;
- ✗ laenude andmine (nullintressimääraga) välismaa ettevõtetele, füüsilistele isikutele;
- ✗ füüsiline isik või ettevõtte müüb kulda, öeldes, et see pärineb kohast, millel ei ole kaevandamisluba, või kohtadest, kus ei ole kullakaevandusi;
- ✗ suur summa rahvusvaheliselt üle kantud ja seejärel väga kiiresti sularahas välja võetud.

Teemandisektori indikaatorid, mis võivad viidata kahtlasele tegevusele, kattuvad paljuski kullasektori omadega, mistõttu neid eraldi välja ei tooda. Rahapesu ja terrorismi rahastamise kuritegude maailmas levinud mudelite lühikirjeldused:

- **Teemantide kasutamine maksevahendina:**
Kurjategija kasutab teemante näiteks narkootikumide või relvade ostmiseks. Samuti võivad teemandid olla võimaluseks konverteerida suur kogus sularaha kompaktsesse vormi ning seda mugavalt transportida. Arveldamine toimub väljaspool finantsüsteemi ja finantsinspeksioon sellistest tehingutest otseallikatest infot ei saa.
- **Teemantide ostmine kuritegelikul viisil teenitud varade säilitamiseks:**
Kuritegelikul teel teenitud tulu eest ostetakse teemante, et säilitada vara väärtus pikaajaliselt ning vajadusel see üle piiri toimetada, kus on võimalik see näiteks uuesti rahaks konverteerida.
- **Rahapesu tegevus läbi teemandiäri etappide (*diamond pipeline*):**
Nende mudelite puhul üritatakse ära kasutada teemantide tarneahela etappide eripärasid. Tuleb eristada rahapesu kuritegusid, mille vara pärineb väljaspool teemandiäri ning rahapesukuritegusid, kus püütakse röövitud või smugeldatud teemante ja juveele läbi mingi tarneahela etapi uuesti puhtasse ringlusesse saada ja teenida selle pealt tulu. Esimesel juhul kasutatakse nii investeerimist teemantidesse kui ka kolmandate isikute abil läbi viidud fiktiivseid tehinguid. See on üks levinumaid rahapesutegevuse vorme teemandisektoris. Iseloomulik on vahendite sage liikumine kontolt kontole läbi erinevate diilerite, mille eesmärgiks on varjata vara algset päritolu. Lisaks esineb siin ka kauplemispõhist rahapesutegevust läbi manipulatiivse hinnastamise. Teemantide ringlusesse taassisestamisel kasutatakse nii väiksemahulisi tehinguid eraisiku tasandil (pandimajad) kui ka suuremahulisi varastatud teemantide ümbertöötlemist/lõikamist, et hiljem need ilma kauba päritolu sertifikaadi nõudeta mõnele turule müüki panna. Jaekaubanduse tasemel rakendub ka

eelnevas mudelis kirjeldatud skeem: kuritegelikult viisil genereeritud raha kasutatakse teemantide ja juveelide ostmiseks (seda tehakse poodides/jaekaubandusettevõtetes, millel ei ole eriseadusest tulenevaid raporteerimiskohustusi või summades, mis jäävad alla raporteerimise piirmäära). On esinenud ka juhtumeid, kus smugeldatud teemante müüakse sektorile mõeldud messidel.

- **Kauplemispõhine mudel ja tollireeglite rikkumine**

Need mudelid hõlmavad eelkõige skeeme, kus imporditav või toodetav kaup alahinnastatakse ning eksporditav kaup ülehinnastatakse. Sellisel viisil on võimalik tekitada suures koguses legaalset lisaväärtust – see tuleneb hinnastamise spetsiifikast. Kauplemispõhise rahapesu tegevuse osa on ka kauba päritolusertifikaatide võltsimine, mille alusel on võimalik teemantide reaalselt päritolu varjata.

- **Rahakeskuste ja vabakaubanduspiirkonna kasutamine**

Rahakeskuste ja vabakaubanduspiirkondade kasutamine rahapesus ei ole küll mudel omaette, vaid seda tuleks käsitleda kui paljude eelpool mainitud mudelite soodustajat ja osa (eelkõige kauplemispõhised rahapesu skeemid). Teemandiäri kauplemis- ja rahakeskused nagu Šveits, Araabia Ühendemiraadid, Iisrael, Belgia ja Panama võimaldavad üsna suure anonüümsuse tasemega liigutada väga suuri summasid.

- **Teemantide smugeldamine**

Teemantide smugeldamise eesmärgid on nendeks varastatud vara realiseerimine ja vara säilitamine ja konfiskeerimise vältimine. Siinkohal võib lisaks tuua terrorismi rahastamise skeemi, kus legaalne raha eest ostetakse teemanteid, et need hiljem terrorirühmitusele edastada, rahastades seeläbi terrorismi.

- **Terrorismi rahastamine läbi teemandiäri sektori**

Terrorismi rahastamise tõendatud juhtumeid on sektoris palju vähem kui rahapesujuhtumeid. Kaasuspõhiselt on esinenud näiteks juhtumeid, kus terrorirühmitusega seostatavad teemandid on müüdnud eraisiku poolt ning saadud vahendite eest on sisenetud legaalsesse ärisse, mille tulu on uuesti edasi suunatud terrorirühmituse rahastamiseks. Legaalsete äride kasutamine terrorirühmituste rahastamiseks on üsna levinud praktika. Suureks riskikohaks on teemandiäri puhul see, et vahendite üle piiri transportimine ja vara päritolu legitimeerimine on kohati palju lihtsam kui teistes sektorites. Seega on üheks võimalikuks rahapesu toimepanemise ja terrorismi rahastamise riskistsenaariumiks sularahaga sarnaste omadustega varadega (peamiselt kuld ja teemandid) või suure väärtusega elustiilikaupade ning varastatud või röövitud antiikesemete ja muude kallihinnaliste kunstiteostega toimuvad tehingud.

- **Internetikeskkonnas sõlmitud tehingud**

Organiseeritud kuritegevus kasutab kõiki võimalusi, saamaks võimaluse integreerida kuritegelikku tulu legaalsesse vormi, sh tehingute sõlmimist ja tegemist internetikeskkonnas. Internetikeskkonnas sõlmitud tehingute eest tasumine võib toimuda sularahas.

Näiteks kurjategijad, kes on oma ebaseadusliku tegevuse eest raha teeninud, soovivad selle muuta kaupadeks, mida saab vajadusel uuesti realiseerida, et nad saaksid raha tagasi või viia need kaubad kohtadesse, kus neid on legaalses majanduses lihtsamini paigutada. Samuti võidakse kauplaid ära kasutada kuritegelikult teel saadud raha pesemiseks (erinevalt terroristlikest organisatsioonidest on see neile atraktiivne valdkond).

Sellest tulenevalt on riskid, mis on suunatud kauplajate endi vastu ja kus nad kas kaudselt või otseselt võivad saada kaasatuks kuritegeliku raha saajaks või sealt edasi raha pesijaks või terrorismi rahastamisega seotuks.

Näitena võib tuua Ida-või Lääne-Euroopa rahaliste vahendite paigutust kallitesse kaubaartiklitesse sh bränditooted (kellad, käekotid jne).

Seega on üheks võimalikuks rahapesu toimepanemise riskistsenaariumiks internetikeskkonnas toimuvad tehingud, sh rahapesu toimepanemine kauplajate poolt teadmatusel.

Rahapesule spetsialiseerunud gruppide teenuste kasutamine

OECD on rahapesu uute trendide hulgas välja toonud rahapesule spetsialiseerunud gruppide tekkimist ja nende tegevuse aktiveerumist. Viimastel aastatel on Eestis tuvastatud mitmeid ja süüdi mõistetud vähemalt üks kuritegelik grupp, kelle tegevus on suunatud peamiselt rahapesu toimepanemisele. Rahapesu teenust

ostutati nii Eesis kui välismaal tegutsevatele erinevatele maksukuritegusid toime pannud kuritegelikele gruppidele. Antud grupid kasutasid raha pesemiseks erinevaid tegutsemisviise.

Ühel juhul oli loodud ligi kümnetest välismaistest ettevõtetest võrgustik, mille pangakontod olid avatud teadlikult ettevõtete asutamise riigist erinevates riikides. Võib öelda, et suurem osa pangakontosid olid avatud Poola pangas Bank Pekaos. Skeemist sularaha väljavõtmiseks kasutati makseteenuseid (*funnel accounts*) (kohtuotsus nr 1-17-6845).

Teisel juhul siirdas kuritegelik grupp maksupettuses osalenud ettevõtelt (ehitusettevõtte) fiktiivsete arvete alusel ülekantud summad läbi puhver- ja variettevõtete reaalselt tegutsevatele välismaiste äriühingute kontodele. Tavaliselt võetakse variettevõtetest raha sularahana välja ja tagastatakse selle algele omanikule. Antud juhul aga tasuti välismaistele ettevõtetele kauba eest, mis ei olnud seotud maksupettuses osalenud ehitusettevõtetega. Kaup lähetati Venemaale kolmandatele ettevõtetele. Venemaal kauba saanud ettevõtte aga tasusid rahapesu teenust osutavale grupile sularahas, mis liikus (deklareerimata) sularahana Eestisse ja mis tagastati maksupetturitele (kohtuotsus nr 1-20-2671).

Seega on üheks võimalikuks rahapesu toimepanemise riskistsenaariumiks suurenev rahapesuteenuste spetsialiseerunud kuritegelike gruppide teenuste kasutamine.

Tehingud mittekäibemaksukohustuslastest ettevõtetega

Peale MTA-le igakuiselt esitatava käibedeklaratsiooni (KMD) lisa INF rakendamisega, mis kohustab käibemaksukohustuslastest ettevõtteid andmed tehingupartnerite ja arvete lõikes deklareerima, on suuremahulised maksupettused ning sellega kaasnev rahapesu MTA poolt suhteliselt kiiresti tuvastatavad ja suuri kahjusid ei tekitata. Samas on see kaasa toonud mittekäibemaksukohustuslastest varifirmade kasutamise hoogustumise, tingituna just asjaolust, et mittekäibemaksukohustuslased ei pea esitama igakuist KMD. Samal ajal puudub MTA-l juurdepääs ja teadmine ettevõtete pangakontodel toimuvast, mistõttu ei ole ettevõtte tegevus reaalselt jälgitav. Seetõttu pole võimalikud maksulased kuritarvitused ja ka rahapesu toimepanemine kiiresti tuvastatavad ja tõkestatavad ning seepärast on mittekäibemaksukohustuslastest ettevõtete kasutamine rahade liigutamiseks kurjategijatele atraktiivne vahend.

Seega on üheks võimalikuks rahapesu riskistsenaariumiks tehingud mittekäibemaksukohustuslastest ettevõtetega ja/või ülekanded viimastele/viimastelt kaupade või teenuste eest.

Fiktiivsed tehingud kauplejate vahel ehk kauplemisel põhinev rahapesu

Fiktiivsete tehingute tegemine kauplejate vahel võib olla tingitud tahtest toime panna maksupettus, rahapesu või mõlemat korraga. Tihti esineb maksupettusega koos rahapesu.

Rahvusvahelised organisatsioonid näevad kauplemisele põhinevat rahapesu ehk *trade based money laundering* kui ühte põhilisemat võimalust raha pesemiseks. Peamiseks põhjuseks on rahapesu raske ja aeganõudev tuvastamine, mis on tingitud pikkadest tehinguahelatest, mille osapoolteks on mitmete erinevate riikide ettevõtteid. Samal ajal kui kaup ja raha liiguvad erinevas ruumis ja ajas, on keeruline tuvastada, kas kaup on olemas või tegemist sama kaubaga ja mis vahendid selle eest liiguvad.

MTA järelevalve seisukohalt on positiivne, et käibedeklaratsiooni (KMD) lisa INF rakendamisega, mis kohustab käibemaksukohustuslastest ettevõtteid andmed tehingupartnerite ja arvete lõikes igakuiselt deklareerima, on pettused kiiresti tuvastatavad ja väga suuri kahjusid ei tekitata. Kuid sellegipoolest jäävad alati riskid. Seetõttu on välja toodud indikaatorid, mis võivad viidata maksupettuse kui ka rahapesu kahtlusele. Nendeks on ebatavalised tehingud ja tehingupartnerid, näiteks

- ✓ ettevõtja vähene teadlikkus oma ettevõtte tegevusest;
- ✓ tehingud (ostetavad või müüdatavad tooted ja teenused) on erinevad ettevõtte tavapärasest tegevusest;
- ✓ tehingute ja kokkulepete kohta puuduvad asjakohased dokumendid;
- ✓ tehingud *offshore* ettevõtetega;
- ✓ tehingud kriminaalse taustaga isikutega või nendega seotud isikutega;
- ✓ mittetuvastatavad kliendid, laenuandjad, kaubatarbijad;
- ✓ vara ost, kuid vara olemasolu pole tõendatav;
- ✓ tehingud äripartneritega või klientidega, kelle on sama aadress;
- ✓ maksed kolmandalt või kolmandale osapooltele, kes pole tehinguga seotud, kuid ettevõtte pangakontot kasutatakse lihtsalt sinna laekunud vahendite edasi kandmiseks;

- ✓ rahatähtede suurus ja valuuta ei ole ettevõtte tegevusvaldkonnas tavapärane;
- ✓ pangas toimunud rahaliikumisi ei deklareerita käibedeklaratsioonis kui käivet;
- ✓ raha liikumine ilma majandusliku põhjendusega;
- ✓ kulud, mis ei ole seotud ettevõtlusega, ebatavaline krediitkaardi või muu laenuvõtmise viiside kasutus;
- ✓ kasumi jaotamise otsused, mis ei põhine ettevõtte majandustulemustel;
- ✓ märkimisväärne anonüümne sularahakäibe tõus, suur sularahakäive müüdud luksuskaupadest, suur sularahakäive kaupade eest, mida ei ole reaalselt müüdud (kahtlane ostja);
- ✓ suure väärtusega kaupade müügil arvetel olev kaupade väga üldine kirjeldus (puuduvad identifitseerimise tunnused);
- ✓ müüdud toodangu (kaupade, teenuste) jaoks tehtud kuluarved kahtlastelt ettevõtelt;
- ✓ ettevõtte transpordikulud on liiga kõrged võrreldes kauba väärtusega või kauba suurus;
- ✓ kauba kogus või olemus ei sobi transpordiviisiga;
- ✓ suured erinevused tollideklaratsioonides ja arvetel kajastatu vahel;
- ✓ suured erinevused arvetel ja tegelikult transporditud kaupade kirjelduste osas;
- ✓ suured erinevused deklareeritud hindade ja turuhindade vahel
- ✓ suured erinevused arvel kajastatud väärtuse ja kindlustatud väärtuse vahel.

Seega on üheks võimalikuks rahapesu riskistsenaariumiks fiktiivsete arvete esitamine.

9.3. Ohud

9.3.1. Rahapesu ohud

Tehingud sularahaga

Sularaha on oma olemuselt anonüümne ning seetõttu on oht kauplejate ärakasutamiseks. Oht seisneb reeglina selles, et kurjategijad soovivad kasutada kauplejate sektorit rahapesuks. Kauplejate sektor võib endast kujutada kergemini haavatavat sektorit kui rohkem reguleeritud finantssektor. Kui kurjategijatel muutub ebaseaduslike vahendite liigutamine finantssektoris raskeks, võivad nad otsida võimalusi teha seda kauplejate sektori kaudu, kus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetodid ei pruugi olla nii täpselt reguleeritud või on nende rakendamine vähem efektiivne. Traditsiooniliselt on kauplejate sektoris peetud üheks suurimaks ohuga kokkupuute tõenäosuse indikaatoriks sularaha osakaalu sektoris. Kui kauplejad teevad tehinguid, kasutades finantssektori teenuseid, siis finantssektori poolt rakendatavad hoolsusmeetmed maandavad ka kauplejate rahapesu riske. Rahapesu eesmärgil tegutsevad isikud on kauplejate sektorist reeglina huvitatud seetõttu, et kauplejate sektoris on levinud sularahaga arveldamine, mis võimaldab vältida finantssektori kasutamist tehingutes. Eestis on legaalses majanduses sularaha käive väike². Eesti elanikud tegid Eestis keskmiselt 960 000 kaardimakset päevas, mis on läbi ajaloo kõrgeim näitaja. Aasta 2020 kokkuvõttes oli kaardimaksete arv Eestis ligikaudu sama, mis aasta tagasi (-1%). Sularaha võeti 2020.aastal automaatidest aasta varasemaga välja oluliselt harvem (-17%)³. Lähtudes eeltoodust võib sularaha tehingute ohtu pidada „madalaks“.

Suuremad ohud

- toote pakkumine või tehingu tegemine või vahendamine, mis võib soodustada anonüümsust;
- tundmatutelt või mitteseotud kolmandatelt isikutelt saadud maksed;
- ärisuhe või tehing, mis luuakse või algatatakse viisil, mille puhul ei viibita klienti, tema esindaja või tehingupoolega samas kohas ja ei kohaldata kaitseabinõuna RahaPTS § 31 rakendamist;
- uued tooted, makseviisid ja uued äritavad, sealhulgas uue edastamismehhanismi või uue või areneva tehnoloogia kasutamine nii uute kui ka olemasolevate toodete puhul.

Tehingud vääriskaupadega

² <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/965/r/2410/2219>

³ <https://www.eestipank.ee/press/mullu-neljandas-kvartalis-suures-keskmine-pangaautomaadist-voetav-summa-25012021>

Samuti on ohu indikaatoriks vääriskaupade nagu teemantide ja kunstikaupadega kauplemine, kuna kõrgehinnaliste ja likviidsete kaupade hindadega on lihtne manipuleerida. See tuleneb eelkõige nende hinnastamise subjektiivsusest, mis tähendab, et kaupa võib manipulatiivselt kas kõrgelt üle- või alahinnastada. Väärismetallid ja vääriskivid on füüsiliselt väikese mahuga suure väärtuse kandjad, mis edukalt asendavad sularahaga. Lisaks tekitab riske kaupade kauplemise anonüümsus ja lihtsus ning sektori ülemaailmne iseloom. Eestis ei tegeleta väärismetallide ega teemantide kaevandamisega. Samuti pole Eesti vääriskaupadega kauplemise keskus ja kauplemismahud on võrdlemisi väikesed. Siiski võidakse Eestit kasutada vääriskaupade transiidiks.

Rahapesijad ei ole huvitatud kaupadest ja teenustest, millel on väike turg. Kauba piiratud edasimüügi võimalused kätkevad rahapesija jaoks riske, mis võivad neid heidutada kaupa soetama. Kui turuosalistes teavad üksteist ja turul toimib turuosalistest poolt turujärelevalve, siis see raskendab rahapesijal tehingute struktureerimist ja vähendab rahapesu edukuse tõenäosust. Vastupidine mõju on sektori rahvusvahelisel. Rahapesu edukat läbiviimist aitab kaasa, kui on võimalik raha liigutada piiriülevalt ning kui on võimalik teha palju tehinguid ja pikkade ahelate kaudu, nn kihistamist. Teatud juhtudel võib rahapesu soosida ka võimalus teostada tehinguid elektrooniliselt teisest riigist. Likviidne kaup, millel on suur turg, millega kaubeldakse aktiivselt ja ülepiirilisel, võib rahapesijate jaoks olla atraktiivne.

Geograafiline risk

Riikide, geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seotud riskide hindamisel tuleb arvesse võtta mitmeid asjaolusid. Geograafiline risk tuleneb geograafilisest asukohast. Kui Eesti puhul räägime Schengeni ala piiririigist ja Venemaa naabrusest, siis on kindlasti üheks geograafiliseks riskiks Venemaa ja need Venemaa kodanikud, kes on oma kuritegeliku tegevuse tulemusel saanud vara suunamisel huvitatud kasutama Eesti kauplajaid vara integreerimisel või muundamisel. Lisaks on Eesti kauplajatel oluline mõista ja osata hinnata kaasnevaid geograafilisi riske, nt Venemaa piirnevus naabrina, mereriigina avatus laevateedel (kaupade liikumine), rongitaristu olemasolu, mille kaudu toimub transiit Venemaa ja Euroopa vahel, tuleviku vaates ka Rail Baltic, mis tõstab võimalusi kaupade veoks. Geograafilises mõttes on Eestis populaarne vahendustegevus. Vahendatakse kaupa enamasti Venemaale ja kaup ise tegelikult ei läbi Eestit. Nii jäävad riskid, et Eesti kauplajate vahendustegevusel liiguvad kaubad, mille osas puudub ülevaade, kuna osa riike (nt Venemaa) ei pruugi rakendada piisavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid. Lisaks on geograafilise riskina sanktsioneeritud riigid, kelle suhtes kehtivad EU, ÜRO ja USA piirangud, kõrgema korruptsiooni ja muu kuritegevuse tasemega riigid. Terrorismi rahastamise vaates tuleb arvestada geograafilise riskina riike, kes suhtuvad soosivalt terroristlikesse rühmitustesse või rahastavad terroristide tegevust või sarnaseid rühmitusi. Maksuvabad ja madala maksumääraga territooriumid kuuluvad samuti geograafilise riski alla. Samuti võib olla selliseid olukordi, kus direktiivi või mõne muu õigusakti järgi on tegemist väikese geograafilise riskipiirkonnaga, kuid samas Eesti on andnud hinnangu (nt riiklikus riskihinnangus), et tegemist on suure geograafilise riskipiirkonnaga, sest kasutab Eestit transiitmaana või on piirkonnaga seotud mõni muu rahapesu või terrorismi rahastamise skandaal, mille tõttu tema maine väikese riskiga riigina on kahtluse all.

Keskmise riskiga võiks nimetada kaubanduspõhiseid rahapesu juhtumeid, kus kuritegelikku raha teenitakse ülepiiriliste kaubandustehingutega, mille indikaatorid on erinevad (nt arvetel koguste suuremana või väiksemana näitamine, topeltarved, kauba nimetuste võltsimine jne).

Eelistatult tuleb eelkõige alati arvesse võtta konkreetselt Eesti vaates riski- ja ohuallikaid, samuti ettevõtte konkreetse tegevusega seotud riske. Eestiga seotud riskide tuvastamisel on infoallikateks järelevalveasutuste soovitusel, RABi aastaraamatud, avaldatud uuringud, meedias kajastatud info jms.

9.3.2. Järeldus

Piiriülese kaubanduse puhul kasutatakse ära kaupade vaba liikumise põhimõtet, mille varjus on võimalik rahapesijatel rahvusvahelisi skeeme kasutada ning vähene ja/või aeglane koostöö erinevate õiguskaitseasutuste vahel loob selleks soodsamad tingimused. Kaubanduspõhine rahapesu hõlmab peamiselt kaupade ekspordi ja importi ning piiriüleste kaubanduse finantsinstrumentide ärakasutamist.

Üksikisiku või kuritegelike gruppide tasemel saab ja tuleb antud riske hinnata erinevalt. Samuti sularaha või ülekanderaha liikumist. Enamasti on üksikisiku tasemel (mõningatel juhtudel ka organiseeritud tegevusena) risk sularaha üle piiri liikumine. Raha liigub riiki sisse deklareerimata. Sularaha eest ostetakse luksuskaupu või muid kallimaid teenuseid. Kauplejate sektoris rahapesu oht eksisteerib, kuid taset võib pidada madalaks kuna sularaha käive on väike.

Tabel 51. Rahapesu ohutase kauplejate sektoris

Sektor	Rahapesu ohutase sektori tasandil	
Kauplejate sektor	2,0	keskmine/madal

Üldjoontes leiti, et rahapesu ohutase on kauplejate sektoris arvestades erinevate ohtude realiseerimisega Eestis **keskmine/madal**.

9.4. Terrorismi rahastamise ohud

9.4.1. Kauplejate ebapiisav teadlikkus ja sellega kaasnev terrorismi rahastamise suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete ebapiisavus

Terrorismi rahastamine kujutab endas ohtu riigi majanduslikele ja poliitilistele huvidele ning riigi ja ühiskonna turvalisusele. Rahastamise vajadused võivad olla seotud nii organiseerunud terroristlike rühmituste kui üksikisikutest terroristega. Viimaste puhul on nende tegevust oluliselt raskem tuvastada, kuna nad võivad olla ise nii rahastajateks, planeerijateks ja täideviijateks.

Terrorismi rahastamine võib toimuda kas otseselt sularaha või muude kergesti kaubeldavate ja likviidsete kaupadega, nagu näiteks väärismetallid ja vääriskivid, tarnimisega. Samuti on võimalik, et rahastamine võib toimuda ka mõne muu kauba või teenuse kaudu, mida on vaja terroristliku akti ettevalmistamiseks või läbiviimiseks.

Suuremat ohtu kujutavad piirkonnad, kus paikevad terroristlikud rühmitused või mida seostatakse terrorismi rahastamise või toetamisega. Keskvoimu kontroll tema territooriumil toimuva üle ja kõrge korrupsiooni tase võib samuti tõsta piirkonna ohu taset. Riskiks on nii sellistesse piirkondadesse suunduvad kui ka sealt pärinevad kaubad.

Terrorismi rahastamine võib tähendada otseselt vahendite tarnimist terroristidele kui ka terroristide vahendusel saadud varade müüki (näiteks: röövitud kultuuriväärtused, ebaseaduslikult kaevandatud kuld ja vääriskivid), mille kaudu terroristid ise oma tegevust rahastavad.

Oluline on, et kaupleja teaks ja omaks ülevaadet:

- kes on ja kus asub kauba lõpptarbija (*know your customer*) ning kas toodete ostmine on loogilises seoses tarbija (äri)tegevusega;
- milline on kauba kasutuse eesmärk;
- kaubale seatud piirangutest (näiteks: embargo nõuded, piirangud kahese kasutusega kaupadele);
- kas finantseerimine toimub nõ loogilisi ja harjumuspäraseid vahendeid ning viise kasutades;
- kas tehinguga kaasnev logistiline tarneahel on mõistlik.

Oma väikeste mõõtude ja suure väärtuse poolest on kulda ja vääriskive lihtne üle piiri vedada nii legaalselt kui ka illegaalselt. Legaalsel veol võivad piirangud riikide osas erineda. Riikide poolt kogutavad andmed ei pruugi olla piisavad illegaalse tegevuse tuvastamiseks. Kaupade kontrollimine võib vajada suuremaid eelteadmisi. Illegaalsel veol on kulda ja vääriskive kergem peita kattekaupade varju. Kuld ja vääriskivid on kõrge likviidsusega ja nende väärtus ajas suhteliselt kõrge. Sularaha piiriülene vedu on üldiselt rangemalt reguleeritud.

Eesti väikeriigina ei ole oma geograafilise asukoha ning väikesearvulise moslemikogukonna tõttu terroriaktide toimepanemiseks islamiäärmuslaste jaoks atraktiivne. Samas on Eesti lähinaabruses Skandinaavias ja Venemaal suured moslemikogukonnad, mistõttu islamiäärmuslikult meelestatud isikud võivad Eestit kasutada transiitriigina.

9.4.2. Järeldus

Kauplejad ei rakenda piisavalt hoolsusmeetmeid, mis võib kaasa tuua ohu, et nende sektorit kasutatakse klientide poolt ära. Samas enamuse kauplejate puhul ei ole oht realiseeruv, kuna nende tegevusvaldkond või -mahud klientidega ei ole nii suured. Üksikutes valdkondades, nagu näiteks väärismetalli, väärismetalltoodete ja vääriskivide kokkuostu ja hulgimüügiga tegelejad ning autode müüjad, võib oht olla natuke suurem. NRA küsitlusest ilmnenu ja kauplejate eripäradest tulenevalt ei ole sektori oht üheselt hinnatav. Näites ülaltoodud valdkondades osas on oht pigem keskmine ning teiste kauplejate osas pigem madal või keskmisest madalam.

Terrorismi rahastamise vahendid on enamasti legaalset päritolu ja see oluliselt raskendab terrorismi rahastamise tuvastamist. Kuna üldine terrorismi rahastamise oht on Eestis hinnanguliselt madal, siis ka enamuses kauplejate osas on risk madal ja teatud kauplejate osas, kes on ka RAB subjektid, on risk pigem madal või keskmisest madalam.

Kauplejate sektoris võib Eestis pidada terrorismi rahastamise ohtusid madalaks kuna Eestis:

- ei tegutse teadaolevalt terroristlike rühmitusi;
- ei toimu kulla ja vääriskivide kaevandamist ja ümbertöötlemist;
- naaberriikides toimuv kulla (kaevandused Soomes, Venemaal) ja vääriskivide (kaevandused Venemaal) kaevandamine ja töötlemine on keskvalitsuse kontrolli all. Siiski võivad Venemaa kaevandustest pärit vääriskivid kujutada mõningast illegaalsete vedude ohtu;
- ei ole suuri kulla ja vääriskivide varusid ning ajalooliselt, kultuuriliselt ei toimu selliste toodetega suures mahus kauplemist;
- on madal korruptsiooni tase;
- riigil on kontroll oma impordi, ekspordi ja transiidi osas;
- avalikkusele on tehtud kättesaadavaks info sanktsioonidest (millistele riikidele, kaupadele, isikutele on suunatud);
- sularaha deklareerimine (alates 10 000 EUR) impordil/ekspordil toimub kooskõlas EL ühtsete põhimõtetega ja lähitulevikus muutub sularaha deklareerimisel kogutav andmekoosseis veelgi põhjalikumaks;
- õiguskaitse organite poolt antud riskihinnang peab terrorismis rahastamise ohtu madalaks.

Tabel 52. Terrorismi rahastamise ohutase kauplejate sektoris.

Sektor	Terrorismi ohutase sektori tasandil	
Kauplejate sektor	1,40	madal

Terrorismi rahastamise ohu esinemise tõenäosus kogu kauplejate sektoris on **madal**.

Eesti väikeriigina ei ole oma geograafilise asukoha ning väikesearvulise moslemikogukonna tõttu terroriaktide toimepanemiseks islamiäärmuslaste jaoks prioriteediks. Samas on Eesti lähinaabruses Skandinaavias ja Venemaal suured moslemikogukonnad, mistõttu mitmed islamiäärmuslikult meelestatud isikud võivad kasutada Eestit transiitriigina. Eesti innovaatiline ning arenenud kaubandussektor võib olla atraktiivne islamiäärmuslaste jaoks terrorismi rahastamise ning toetamise seisukohast. Samas on meie

väiksus ja korrektne asjaajamine pigem miinuseks terrorismi rahastamise ja toetamise seisukohast ning ohutase on pigem **madal**.

9.5. Haavatavused

9.5.1. Rahapesu tõkestamise haavatavused

9.5.1.1. Kokkupuude ohuga

Tehingud sularahaga

Kauplejate vaates ei seisne peamine oht ainult sularahas, kuid kaupleja muutub RahaPTS subjektiks sularahaga tehingus alates 10 000 eurost. Sularaha on silmatorkav ning selle omamisel on eesmärk see muundada muuks väärtuseks. Kuritegelikult saadud raha (antud juhul sularaha) püütakse paigutada toodetesse ja teenustesse. Siinkohal on oht, kui kaupleja ei hinda kliendi käitumist ja tema soove adekvaatselt ning laseb juhtuda suure summa sularaha paigutust läbi enda pakutava teenuse või kauba ostmise (kaupleja hoolsuskohustus).

Teine oht on kauplejate teadmatuse ja nende ärakasutamine. Kauplejale luuakse pilt, mille puhul ta ei pruugi aru saada, et tegelikkuses kasutatakse teda ja tema teenust ära raha pesemiseks. Küsitlustest selgus, et 1,32-5,13% vastanutest on opereerinud üle 10 000 euro sularahaga viimase aasta jooksul, mis näitab, et sularaha osakaal on kauplejate sektoris viidud juba miinimumini. Kuna euro on sularahana kasutusel 19 liikmesriigis ning selle piiriülene liikumine ei ole jälgitav, siis ei ole võimalik öelda, kui palju on konkreetsetes liikmesriigis sularaha ringluses. Euroalal on ringluses 1,29 triljoni euro väärtuses pangatähti ning see on kasvanud aastas ca 5%. Eesti Pank on euroga liitumisest alates ringlusesse emiteerinud üle 2 miljardi euro väärtuses sularaha. Võttes arvesse erinevaid statistilisi näitajaid võib eeldada, et ringluses oleva sularaha maht on pigem vähesel määral kasvanud. Näiteks sularahautomaatidest väljastatud sularaha koguste aastane kasv on jäänud 1-2,5% vahele. Küsitlusele vastanutest kauplejatest 58,5% tegid ka sularahaarveldusi. Kõigist küsitlusele vastanutest 3% vastasid, et nad olid küsitlusele eelnenud aasta jooksul arveldanud oma kliendi ja/või tarnijaga ühe maksena või mitme makse peale summeerituna sularahas üle 10 000 euro.

Euroopa Komisjoni raporti kohaselt on luksuskaupade, suure väärtusega kaupade ning vääriskivi-metalli, kulla ja teemantidega kauplejate riskid ja haavatavus terrorismi rahastamise ja rahapesu mõistes järgmised⁴:

- Kurjategijad, kes on oma ebaseadusliku tegevuse eest raha teeninud, soovivad selle muuta kaupadeks, mida saab vajadusel uuesti realiseerida, et nad saaksid raha tagasi või viia need kaubad kohtadesse, kus neid on legaalses majanduses lihtsamini paigutada;
- Organiseeritud kuritegevuse eesmärk ära kasutada kauplejaid kuritegelikult teed saadud raha pesemiseks (erinevalt terroristlikest organisatsioonidest on see neile atraktiivne valdkond);
- Raha muundumine vääriskaubaks ning ülepiirilise vedu ja tagasi rahaks muundamine on lihtne, kuna puuduvad tõhusad kontrollimeetmed;
- Terrorismi rahastamise mõttes on risk madal, kuna sellel suunal eelistatakse sularaha kasutamist;
- Sularaha kasutamine on risk ja suurendab haavatavust;
- Vähene teadlikkus riskidest;
- EL välispiiride vähene kontroll (deklareerimised nt)

Meetmed:

- ✓ Ühtne sularaha kontrollimise määrus;
- ✓ Sektori teadlikkuse tõstmine;
- ✓ Koostöö tõhustamine avaliku sektori ja erasektori vahel;

⁴ Euroopa Komisjoni 2019 raport, lk 150-170

9.5.1.2. Riskiteadlikkus

Juhtkonna pühendumine ja juhtkontroll

Kaupleja, kes arveldab sularahas suuremas summas kui 10 000 eurot (ühe maksena või kokku), peab korraldama riskihindamise protseduurid ning lähtuma kliendist ning muudest kaasnevatest riskidest. Selle tõhusaks toimimiseks on oluline juhtkonna teadlikkus, töötajate koolitamine, kuulumine katuseorganisatsioonidesse ning tahe täita kehtestatud reegleid ja seadusi. Küsimustikele vastanutest suur enamus ei oma monitoorimissüsteemi ning ei ole kursis rahapesu temaatikaga.

Enamik kauplajaid ei oma ega peagi omama tegevuslube. Kuna ainult osadel kauplajatel on tegevusload (nt alkoholi müük) ja tegevusloa nõude olemasolu sõltub alamsektorist, siis lubade põhjal pole võimalik kauplajate sektorist ülevaadet saada. Tegevusload üldiselt ei adresseeri rahapesu puudutavaid küsimusi, vaid on riigi poolt kehtestatud muudel eesmärkidel. Erandiks on siin rahapesu andmebüroo poolt välja antav väärismetalli, väärismetalltoodete ja vääriskivide kokkuostuks ja hulgimüügiks antav tegevusluba, mis on asjakohane rahapesu tõkestamise kontekstis.

Töötajate taustakontrolli viib läbi alla poole vastanud kohustatud isikutest ja kolmandik kohustatud isikutest hindab töötajate usaldusväärstust töösuhete kestel. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 8,2% vastasid, et nende rahapesu tõkestamise eest vastutavad töötajad käivad koolitustel. Teiste töötajate rahapesu tõkestamist puudutavate teadmistega tegeles 21,6% vastanud kohustatud isikutest. Valdavalt on kohustatud isikud vastanud, et rahapesu tõkestamise eest vastutavad ettevõtja juhatuse liikmed. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 22,7% ütlesid, et nende ettevõttes on kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protseduurireeglid ning juhend rahapesu kahtlusest või ebatavalisest tehingust teatamiseks. Praktikast on juhendit vajanud 4,5% vastanud kohustatud isikutest. Tehingupartnerite ja teiste turuosaliste poolt ootusi, eeldusi ja nõudeid järgida rahapesuvastaseid standardeid on tundnud 7,2% vastanud kohustatud isikutest, kellest enamik tundsid seda finantssektori poolt.

Riskiteadlikkust iseloomustab ka esindusorganisatsioonide tegevus. Kauplejate sektor on mitmekesine ja puudub üks enamikku kauplajaid hõlmav esindusorganisatsioon. Esindusorganisatsioone on palju ning nende kutse- ja eetikastandardite tase, aktiivsus ja alamsektori hõlmavus varieeruvad. Mõnel alamsektoril puudub esindusorganisatsioon. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 10,3% vastasid, et sektori erialaorganisatsioonid on töötanud välja rahapesu tõkestamise suunised ja neist omakorda 90% leidsid, et suunistest on olnud kasu. Oma tegevusvaldkonnas olevaid rahapesu tõkestamise temaatilisi ümarlaudu, arutelusid ja muid koostöövorme teadsid toimuvat 7,3% vastanud kohustatud isikutest. Siiani on rahapesu tõkestamise vallas kauplajate sektoris olnud erialaorganisatsioonide roll pigem väike või ei ole kauplajad teadlikud oma erialaorganisatsiooni tegevustest. Hea näide sektoris tegutsevast rahapesu tõkestamise panustavast esindusorganisatsioonist on Autode Müügi- ja Teenindustevõtete Eesti Liit, kes on aktiivne nii sektorit koolitama kui ka sektori huvide eest seismisel. Eneseregulatsioon on kirja pandud selle liidu põhikirjana. Lisaks on mitme aasta jooksul rahapesu tõkestamise temaatikasse sisuliselt (läbi eelnõude) ja kauplajaid koolitades (sh koostöös RABi ja Rahandusministeeriumiga) panustanud Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda on suurim katuseorganisatsioon kauplajatele, kuhu kuulub üle 3500 tegutseva ettevõtte (~40% ettevõtetest).

Lühikokkuvõte

Suurimaks haavatavuseks võib pidada madalat teadlikkust rahapesu riskidest kauplajate sektoris. Sektor on suur ja paljud kauplajad on väikeettevõtjad, kelle võimekus väheste ressursside tõttu on rahapesu tõkestamisel madal. Kuna kauplajad reeglina ei ole kohustatud isikud, siis rahapesu tõkestamise temaatika spetsiifiline teadlikkus ei olegi vajalik. Samas näitas küsitlus, et ka kohustatud isikute seas pole teadlikkus väga kõrge. Kauplejate teadlikkus sellest, millal tuleb teha sularahamakse teatis, on võtmetähtsusega rahapesu tõkestamises kauplajate sektoris. Antud aspekt vajab lahendamist riiklikul tasandil.

9.5.1.3. Õigusraamistik ja kontroll

Järelevalve kvaliteet

Sektorit reguleerib rahapesu tõkestamise osas peamiselt RahaPTS. Väärismetallide valdkonnaga tegelevatel ettevõtjatel tulenevad teatud kohustused veel ka väärismetalltoodete seadusest. Vääriskividega kauplejatele Eestis sektoripõhist regulatsiooni ei ole.

Järelevalvet kauplejate üle teostab RAB, kelle üldine pädevus tuleneb RahaPTS-i §-st 54. Täiendavalt regulatsioone või standardeid kehtestav organisatsioon puudub.

RahaPTSis sätestatud riskipõhine lähenemisviis kohaldub kaupleja suhtes, kui toimub suuremahuline sularahamakse ja kaupleja on RahaPTS-i kohaselt kohustatud rakendama hoolsusmeetmeid. RahaPTS § 56 sätestab, et RABil on õigus anda soovituslikke juhendeid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate õigusaktide selgitamiseks. Neis juhendmaterjalides kui ka RABi koolitustel lähtutakse riskipõhisest lähenemisest. Kauplejatele on rahapesu tõkestamisel asjakohased järgmised juhendid ja soovitused:

- rahapesu andmebüroole esitatava teate täitmise juhend;
- juhend kahtlaste tehingute tunnuste kohta;
- rahapesu andmebüroo soovitused kohustatud isikute tegevusest tulenevate riskide juhtimiseks;
- rahapesu andmebüroo soovitused protseduurireeglite ja sisekontrollieskirja koostamiseks.

Küsitlus näitas, et enamik kauplejatest, kes on kohustatud isikud, pole teadlikud RABi juhenditest ja soovitustest. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 13,4% teadsid, et järelevalveasutus on koostanud nende sektori jaoks asjakohaseid juhiseid ja soovitusi. Koostatud suuniseid ja juhiseid pidasid kasulikuks 38,5% neist, kes olid juhiste ja suuniste olemasolust teadlikud.

RAB teostab kauplejate sektori üle riskipõhist järelevalvet. Piiriülene koostöö toimib nii ametlikes formaatides kui ka mitteametlikult. Kuna kauplejate sektor on suur, turuosalisi on palju ja alamsektorid on üksteisest väga erinevad, siis on keeruline sektorist tervikpilti anda. Lisaks on järelevalveasutustel keeruline tuvastada, kes kauplejatest on kohustatud isikud ja seetõttu ei ole järelevalveasutustel väga palju teadmisi kauplejate sektori kohustatud isikutest. Aktiivne järelevalve on toimunud siiani sihistatult alamsektoritele, kus toimub rohkem suuremahulisi rahaülekandeid – vääriskaupade ja sõidukitega kauplejad.

Üks kõige keerulisemaid väljakutseid on see, kuidas tuvastada kohustatud isikuid kauplejate sektoris, kuna puudub automaatne mehhanism, mis tuvastaks suuremahulise sularahamakse toimumist. Kohustatud isikute piiritlemisel peab hetkel tuginema turuosaliste enda poolt RABile esitatud teadetele. Kauplejad tegid vaadeldava kolme aasta jooksul 152 summapõhist teadet. Riskihinnangu raames tehtud küsitlusele vastas 3393 isikut, mis oli valimist umbes 9%, ja ainuüksi neist oleks pidanud summapõhiseid teateid tegema 97 isikut. Küsitluses küsiti üksnes viimase aasta kohta, seega küsiti kolm korda lühema perioodi kohta, kui raportis vaadeldav periood. Lisaks peab kaupleja tegema summapõhise teate iga sularahas teostatava suuresummalise tehingu puhul, seega üks kaupleja võib olla teinud mitu teadet. Kui siia lisada veel küsitlusega tuvastatud madal teadlikkus rahapesu riskidest kauplejate sektoris, siis võib järeldada, et järelevalveasutus saab teada ainult murdosa kõikidest üle 10 000 euro vääringus tehtavatest sularahas tehingutest kauplejate sektoris. Puudub ka ülevaade, kas on sektoreid, kus vastavad sularahamaksed toimuvad, kuid senini pole ühtegi sularahamakseteadet tehtud.

Sularaha teadete hulgast ja mahust sõltub ka RABi reageerimine neile. RAB ei pea reageerima sularahateatele ja igale üksikule sularahateatele ei reageeritagi. RAB reageerib lähtuvalt kohustatud isiku tegevuse mahust, käitumise muustrist ja muudest juhtumiga seotud asjaoludest. Riskipõhise järelevalve efektiivsus sõltub kättesaadava informatsiooni kvaliteedist.

RAB on aastatel 2017-2019 saanud kauplejatelt kaheksa rahapesu kahtluse teadet, kaks ebahariliku tegevuse teadet ja 2 ebahariliku tehingu teadet. Väärismetalliga kauplejad on esitanud kolm rahapesu kahtluse teadet ja kaks ebahariliku tegevuse teadet. Kõik väärismetalliga kauplejate teated on tehtud 2019. aastal. RAB on teinud väärismetalliga kauplejate juures ühe kohapealse kontrolli, teiste kauplejate juures seitse kohapealset

kontrolli, mille käigus on tuvastatud ka seitse rikkumist. Kaugkontrolle ei ole tehtud. Kauplejate suhtes viis RAB läbi kokku viis väärtemenetlust, mille käigus määrati trahve kogusummas 760 eurot.

RAB peab arvestust ka sektorit puudutavate juhtumianalüüside üle. Sektorite vahel on statistikas tehtud kategoriseerimine teate laekumise sektori põhjal. Autode ja muude sõidukite edasimüüjate teadete seonduvaid toimikuid on 2017. aastal töös olnud kaheksa, 2018. aastal seitse ja 2019. aastal viis. Muude kauplejatega seonduvalt on igal vaadeldaval aastal olnud üks avatud toimik. Tulenevalt riskipõhisest lähenemisest ja RABi piiratud ressurssidest on kauplejate sektoris olnud RABi tegevus senini peamiselt reaktiivne. Teadetele reageeritakse ja menetletakse vastavalt seadusele, kuid omal initsiatiivil tegevuste algatamiseks pole teiste sektorite kõrvalt ressursi jätkunud. Erandiks on automüüjad, peamiselt kellele on järelevalvetegevus olnud suunatud. Tulemuseks on see, et suurem osa selle alamsektori ettevõtjaid on loobunud sularahatehingutest. Küsitlus näitas, et kauplejate sektori kohustatud isikutest on vähesed teate esitamise süsteemiga kokku puutunud, kuna küsitlusele vastanutest kümnendik oskas hinnata selle kasutajamugavust. Need, kes seda olid hinnanud, olid süsteemi tehnilise toimimisega rahul ja pidasid seda mugavaks.

RahaPTS § 17 lõike 1 kohaselt peaks järelevalve hõlbustamiseks ja vastutuse määratlemiseks kohustatud isikud määrama juhul, kui juhatuses on rohkem kui üks liige, juhatuse liikme, kes vastutab RahaPTS-i ning selle alusel kehtestatud õigusaktide ja juhendite rakendamise eest. RahaPTS-is on ette nähtud kohustuste täitmata jätmise eest karistused nii juriidilisele kui ka füüsilisele isikule. Lisaks on karistusseadustikus sätestatud karistused rahapesu ja rahapesu kokkuleppe eest. Arvestades, et Eesti kauplejad on valdavalt keskmised ja väikesed ettevõtjad, siis karistuse määrad on piisavad. Karistuse koosseisudes on mainitud juhatuse liikmeid, kuid pole viidatud kõrgemale juhtkonnale. Praktikas on esinenud juhtumeid, kus järelevalveasutus tuvastab RahaPTS-is sätestatud kohustuse rikkumise, kuid rikkumine ei täida ühtegi süüteo koosseisu. RAB on määranud ka sunniraha, kuid sunniraha sissenõudmise võimalused on piiratud, mistõttu on sunniraha jäetud tasumata. See on aktuaalne eeskätt, kui juriidilise isiku juhtkond asub välismaal.

Kauplejate sektori haavatavuse tase riiklikul pildil on võrreldes teiste sektoritega keskmisest madalamal tasemel.

RAB järelevalve subjektide osas on olnud piisav, kuid viimasel ajal on RABi ressurss olnud piiratud seoses tegevuse suunamisega mujale ning seetõttu on jäänud sektori järelevalve nõrgemaks. Samas subjektid, kes on RAB järelevalve all (kauplejate vaates), on eelnevalt piisavalt koolitatud ja kontrollitud, et tagada üle keskmise rahuldav käitumine ja tegevus kauplejate poolt. Teadmine on piisav nt automüüjatel ja suurematel kauplejatel. Nõrgem teadmine ja taust on kauplejatel, kellel on ühekordne või harv juhtum kliendiga, kellega tehakse tehing üle 10 000 euro sularahas.

Vastavuskontrollisüsteemide ja aruandluse tõhusus

Rahapesu tõkestamisel on oluline, et ettevõtte tegevuse käigus avastatud võimalikule rahapesule viitav info jõuaks järelevalveasutusteni. Selleks on kehtestatud RahaPTSis kohustatud isikule teatamiskohustus. Et teatamiskohustus rakenduks parimal võimalikul moel peavad ametiasutused looma õhkkonna, milles kauplejad ega kauplejate töötajad ei peaks kartma regulatiivseid sanktsioone, kui nad on käitunud vastutustundlikult ja rakendanud piisavaid hoolsusmeetmeid. Süsteemi toimivuse seisukohalt on oluline, et regulatiivseid sanktsioone ei kohaldataks, kuid sellest peavad olema kauplejad ka teadlikud. Lisaks peavad kauplejad olema teadlikud, et teateid menetletakse tagades teataja konfidentsiaalsus. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 7,2% arvasid, et rahapesu kahtlusest teatamine võib tuua kaasa negatiivseid tagajärgi teate esitanud töötajale ja 19,6% arvasid, et teatamine võib tuua kaasa negatiivseid tagajärgi ettevõttele. Arvestades, et eelnimetatud küsimustele ei osanud vastavalt 29,9% ja 33% küsitletutest vastata, siis võib väita, et kauplejate sektoris ei ole pea pooltel juhtudel rahapesule viitava informatsiooni saaja teadlik rahapesu teataja kaitsest.

RAB pole kohustatud vastama saadud teadetele, mille tõttu kauplejad pole teadetele individuaalset tagasisidet saanud. 2020. a andis RAB kauplejate sektorile sektoripõhist tagasisidet (vt

<https://www.fiu.ee/aastaraamatud-ja-uuringud/>). Teatud juhtudel võib tagasiside parendada rahapesu tõkestamist ja tõsta tõenäosust saada edaspidigi samalt kauplejalt teateid.

Teadlikkust aitavad tõsta koolitused, mida pakuvad nii avalik kui ka erasektor. RAB on vaadeldaval perioodil teinud kaks kauplejatele suunatud koolitust, kus oli umbes 80 osalejat. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 8,2% vastasid, et nende rahapesu tõkestamise eest vastutavad töötajad käivad koolitustel. Kõigist vastanud kohustatud isikutest 2% vastasid, et nende töötajad on käinud RAB-i ja/või KAPO terrorismi rahastamise ja rahapesu tõkestamise koolitusel. Koolitused on siiani olnud suunatud valdavalt suure väärtusega kaupade müüjatele.

Teadete saatmise eelduseks on, et kaupleja suudaks tuvastada olukordi, mil rahapesu risk on kõrgem. Sarnaselt mitmele teisele sektorile tuginevad ka kauplejad osaliselt finantssektori hoolsusmeetmetele. Seda pole võimalik teha sularahamaksete korral. Küsitlus näitas, et kohustatud isikute poolt läbi viidav rahaliste vahendite päritolu, tehingu eesmärgi ja tehingupartnerite lõplike tulusaajate kontrollimine toimub ulatuses, mida kohustatud isik peab vajalikuks, et tagada, et tehingupartner täidaks oma lepingulisi kohustusi. Kauplejatel on piiratud võimalused tuvastada ja analüüsida keerukaid ja ebatavalisi tehinguid. Samuti pole kauplejatest kohustatud isikud teadlikud riikliku taustaga isikute tuvastamise kohustusest ja nendega seotud täiendavatest hoolsusmeetmetest. Küsitluse vastustest võib järeldada, et vähesed tuvastavad riikliku taustaga isikuid, kuna 83,5% vastanutest ei osanud hinnata riikliku taustaga isikute tuvastamiseks vaja mineva informatsiooni kättesaadavust.

RahaPTS-i on sisse viidud muudatused, mille tulemusel RAB annab subjektidele tagasisidet jooksvalt (see on nii subjekti teate pinnalt, kui ka üldistatult) ja RAB aastaraamatu kaudu. Lisaks on konkreetsed plaanid kaasata katuseorganisatsioonide koolituste läbiviimiseks. Alates 2021. aastast soovib RAB panustada enam koolituste läbiviimisele ja püütakse panustada sektorite teadlikkuse tõstmisele. Hinnang haavatavusele on pigem keskmisest madalam.

Kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete raamistiku kvaliteet

Esmane tasand rahapesu tõkestamise kvaliteedi tagamisel on sektoris tegutseval kauplejal endal. Teine tasand rahapesu tõkestamise kvaliteedi tagamisel on koostöö järelevalve- ja uurimisasutustega. Tõhusaim viis rahapesu tõkestamiseks on aga teenuste või kaupade müük üle 10 000 euro ainult ülekande teel. Võimalikult vähene või olematu sularahakasutus teeb kuritegelikul maailmal sularaha paigutamise raskeks, kui mitte võimatuks. Sularahakasutus sektoris, kus on kallimad tooted, on vähene ning klientide riskipõhist lähenemisest riskide maandamist teostatakse pigem internetiotsingu teel ja ka mõningatel juhtudel KYC-küsimustike abil.

Kliendikontrolli tegemist piirab osaliselt kauplejate sektori omadused. Tegemist on sektoriga, kus valdavalt on tihe konkurents ja põgusad kliendiga kokkupuuted. Mõned kliendisuhted on pikaajalised kuid valdavalt on tegemist üksiktehingutega, kus esmakontaktist lepingu täitmiseni ei möödu palju aega. Küsitlusele vastanud kohustatud isikutest 7,2% teevad ise pingutusi, et kõrgema riskiga juhtumite korral rahaliste vahendite päritolu, otstarvet ja tegelike kasusaajaid tuvastada. Juriidiliste isikute tegelike kasusaajate kohta käivat infot riiklikus registris peab 12,4% usaldusväärseks, samas 84,5% ei oska vastata. Tegelike kasusaajate kohta käivat infot peab hõlpsasti kättesaadavaks 22,9% vastanutest. Kliendiandmete kontrollimiseks kasutatavaid Eesti infosüsteeme peab põhjalikuks ja usaldusväärseks 25,8% vastanutest ja 63,9% ei osanud küsimusele vastata. Kõrge riskiga klientide tuvastamiseks ja kontrollimiseks olevat infot pidas kättesaadavaks 9,3% isikutest.

Küsitluse tulemused viitavad, et vähesed kohustatud isikutest kauplejad teevad kliendikontrolli ja selle raames rahapesu tõkestamiseks vajalikke toiminguid. Kaupleja reeglina ei peagi RahaPTS hoolsusmeetmeid rakendama, kuid küsitluses viidatud küsimusele vastanud olid viimase aasta jooksul vähemalt korra ka tehingus olnud kohustatud isikud RahaPTS tähenduses. Kuna paljud kauplejad on harva kohustatud isikuteks, siis ei saagi neil välja kujuneda nii-öelda „vilumus“ rahapesu riskide maandamisel. Võimetus tuvastada riikliku taustaga isikuid ja tegelikke kasusaajaid tähendab, et kaupleja ei saa hinnata tehingu riskitaset. Kliendikontrolli teostamine muutub veelgi raskemaks kaupade ja teenuste piiriüleisel pakkumisel

ja seda eriti väikeste ettevõtjate puhul, kes tänu e-kaubanduse pakutavatele lahendustele saavad pakkuda oma kaupu ja teenuseid mitmes riigis. Lisaks tasub märkida, et ükski küsitlusele vastanud kohustatud isikutest ei pidanud rahapesuvastase võitluse riskipõhist lähenemist üheaegselt selgeks ja rakendatavaks.

Kauplejad muutuvad RahaPTS vaates subjektiks alles 10 000 euro tehingu juures ning tagamaks hoolsusmeetmete täitmist, on vajalik kauplajal teada ja tunda seadusandlust, olla kursis riskidega ning selleks, et viia sularahaga kaasnev oht miinimumini, on mõistlik hoiduda suurtes summades sularahatehingutest.

Hinnang haavatavusele on pigem keskmine või keskmisest madalam. Suur osa kauplajaid ei ole subjektid. Subjektideni on RAB oma järelevalve raames omas ajas jõudnud ja ka täiendavalt teadmist jaganud, et suuremad riskid oleks tuvastatud ja selgitatud.

9.5.1.4. Sektoriomaste riskide hindamine sektoripõhiste kontrollide kvaliteediga

Kauplejate vaates ei seisne peamine oht mitte ainult sularahas, kuid kauplaja muutub RahaPTS subjektiks sularahaga tehingus alates 10 000 eurot. Sularaha on silmatorkav ning selle omamisel on eesmärk see muundada muuks väärtuseks. Kuritegelikult teel saadud raha (antud juhul sularaha) püütakse paigutada toodetesse ja teenustesse. Siinkohal on oht, et kauplaja ei hinda kliendi käitumist ja tema soove adekvaatselt ning laseb juhtuda suure summa sularaha paigutust läbi enda pakutava teenuse või kauba ostmise (kaupleja hoolsuskohustus). Teine oht on kauplajate teadmatus ja nende ärakasutamine. Kauplejale luuakse pilt, millise puhul ta ei pruugi aru saada, et tegelikkuses kasutatakse teda ja tema teenust ära raha pesemiseks. Sektoriomaste riskide tuvastamise kvaliteet ECRATit aluseks võttes on vahemikus 2-4 tõhususe vaates, ehk kontroll on vähemalt rahuldavalt kavandatud ning toimimise tõhusus on 50-75%.

Küsitluste pinnalt selgus, et 1,32-5,13% vastanutest on opereerinud sularahaga viimase aasta jooksul 2019-2020), mis näitab, et sularaha osakaal on juba viidud kauplajate sektoris miinimumini. Siit saab järeldada, et haavatavus on pigem madal, kuna sularaha osakaal on väga väike ja sellest tulenevalt on oht madal.

9.5.1.5. Varasemate hindamiste käigus tuvastatud riskidele reageerimise kvaliteet

NRA 2015 tulemused näitasid, et sektori haavatavuse tase oli möödunud hindamise perioodil keskmine/kõrge. Peamiselt olid puudused seotud tehniliste küsimustega (nt teatud infole ligipääs on hetkel piiratud), mis on praktikas lahendatav, kuid taolised arendused nõuaksid täiendavaid ressursse. Tehti ettepanekud:

- Analüüsida MTAle ligipääsu loomise võimalusi MIS platvormile, mis sisaldab informatsiooni alustatud rahapesu uurimiste osas.
- Analüüsida MTA ja RABi vahelise süstemaatilise operatiivinfo jagamise täpsemaid reguleerimisvõimalusi.

Hinnati, kui suur on varimajanduse osakaal (sisendi andjaks oli MTA ja RM). 2011. a maksuauk oli MTA arvestuse kohaselt 422 mln € ehk 2,6% SKP-st. Aasta varem oli see 481 mln €. 2011.a maksuauku summa vähenemine tuleneb tulu- ja sotsiaalmaksu ning kütuseaktsiisi kahju langusest. Käibemaksu kahju summa küll kasvas 8 mln € võrra, kuid arvestades üldist majanduse arengut, siis ei ole see märkimisväärne. Peamiseks muutuseks kogu maksuauku struktuuris oli käibemaksu kahju proportsiooni suurenemine üle 50% kogu maksuaukust (käibemaksu kahju 54% kogu maksuaukust) ja seda siis tingituna eelkõige teiste maksude kahju vähenemisest, mitte niivõrd käibemaksu kahju suurenemisest.

2015 NRA hindamisel kauplajate (vääriskivid ja kuld) sektori haavatavuse hinne kujunes keskmiseks. Soovitused olukorra mõjutamiseks või muutmiseks: koolitused, järelevalve ja õigusaktide uuendusi/muudatusi. Kauplejad (autod ja paadid) nii struktuurseid näitajaid kui ka kontrollimeetmeid arvestades kujunes sektori haavatavuse hinnanguks keskmiselt madal. Soovitused olukorra mõjutamiseks või muutmiseks oli koolitused ja järelevalve. Kauplejad (kunst ja antiik) nii struktuurseid näitajaid kui ka kontrollimeetmeid arvestades kujunes sektori haavatavuse hinnanguks antud moodulis keskmiselt madal.

Soovitused olukorra mõjutamiseks või muutmiseks: koolitused. Kauplejad (vanametall) struktuursete näitajate koondhinne oli keskmine. Soovitused olukorra mõjutamiseks või muutmiseks: koolitused, järelevalve ja õigusaktide uuendusi/muudatusi.

Parema ülevaate saamiseks on oluline ohte hinnata regulaarselt, mistõttu tuleks riskihinnangut regulaarselt uuendada.

9.5.2. Järeldus

Rahapesija esimene eesmärk on varjata kust pärineb kuritegelikul teel teenitud tulu, suunates seda legaalsesse finantssüsteemi ja majandusse. Seetõttu on rahapesus oluline, et tehingud näeksid välja esmapilgul sarnased legaalsele majandustehingutele. Rahapesu tehingud ei tohi teiste tehingute seas silma paista osapooltele, kelle kohustus on neid tuvastada. Mõningad erisused seal ikkagi on, sest täpselt sama detailsusastmega ei ole mõistlik rahapesutehinguid läbi viia. Õiguskaitseorganitele on oluline aru saada, kas tehingud on eluliselt usutavad ja omavad majanduslikku loogikat. Selleks on vaja tehingut sisuliselt vaadata ning seda kõrvutada sama majandusvaldkonna reaalse tehingutega, veenduda et teised turul osalevad tegijad ka nii toimiks, ning välja selgitada, millised on konkreetsetes tegevusvaldkonnas kehtivad ärireeglid, kokkulepped, standardid ja dokumentatsioon.

Kauplejate vaates on oluline haavatavus väljastpoolt. Organiseeritud kuritegevus kasutab kõiki võimalusi, saamaks võimaluse integreerida kuritegelikku tulu legaalsesse vormi. Antud juhul on oluline kauplejate koolitamine ja teadlikkuse tõstmine, et valdkonnas tegutsevatel ettevõtjatel oleks üle riigi võimalik üheselt ja selgelt aru saada, mis on riskid, mis on suunatud nende endi vastu ja kus nad kas kaudselt või otseselt võivad saada kaasatuks kuritegeliku raha saajaks või sealt edasi raha pesijaks või terrorismi rahastamisega seotuks. Võiks öelda, et iga raha ei ole teretulnud, kuigi ahvatlus võib kauplejal tekkida, olenevalt pakkumisest.

Skaalal 1-5 on kauplejate sektori haavatavuse hinne rahapesu aspektist 2,59 ehk **madal**.

Tabel 53. Rahapesu haavatavuse tase kauplejate sektoris.

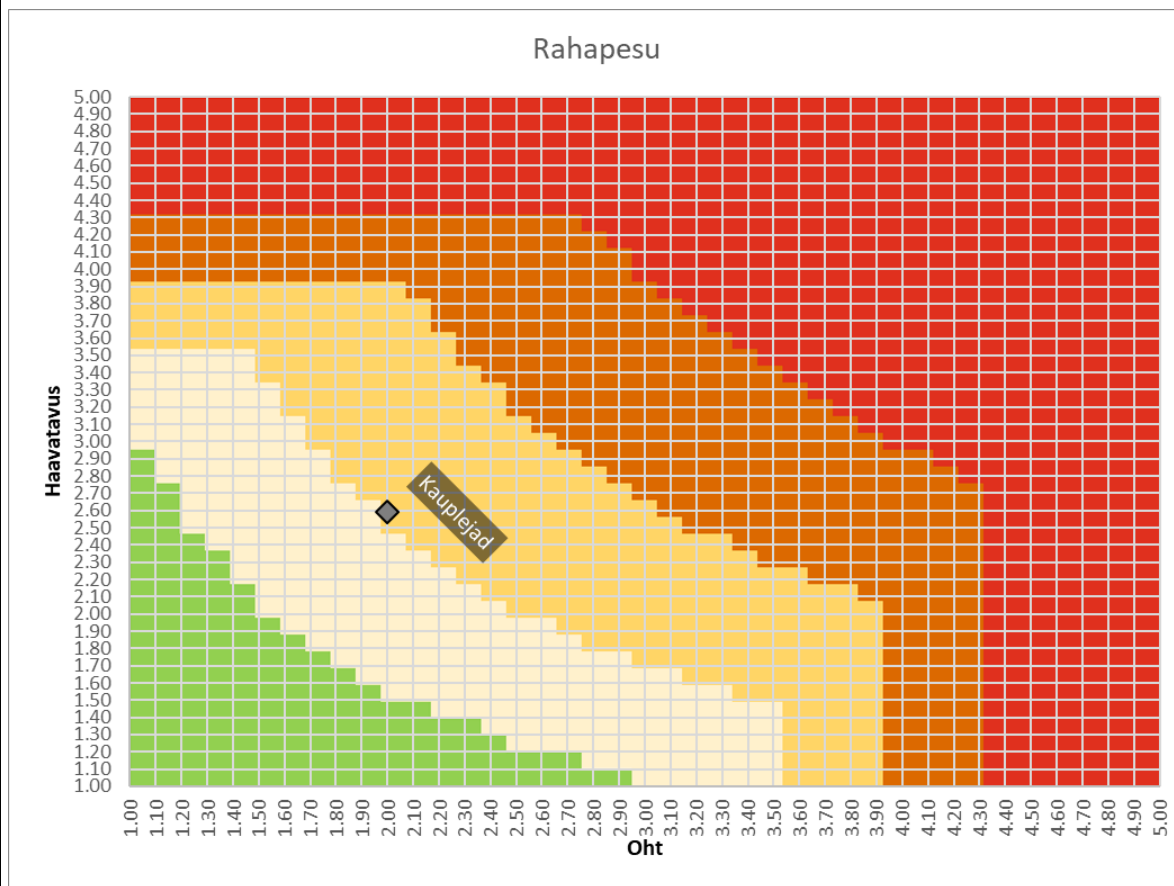
Sektor	Rahapesu haavatavuse tase sektori tasandil	
Kauplejad	2,59	madal

Sektori tugevamateks külgedeks saab pidada väärismetalli- ja autodemüüjate alamsektoreid, kus on tehtud regulaarsemalt järelevalvet ning ka seadusandlusesse on viidud sisse muudatusi, rahapesu vastu võitlemise tõhususe tagamiseks (väärismetalliga kauplejate vaates).

Haavatavamateks kohtadeks on näiteks kunstikauplejad, kes lisandusid kohustatud subjektide hulka, kui nad teevad tehinguid 10 000 ja suuremas väärtuses. Nende osas on oluline nende koolitamine ja teemaga kurssi viimine (nt juhtkonna pühendumine). Lisaks on oluline koolitada kogu sektorit, et selgitada valdkonnas tegutsevatele ettevõtjatele, millal nad muutuvad subjektiks ja millised on olulised tegevused rahapesu tõkestamise vaates. Küsimustiku vastustest võib järeldada, et antud sektori turuosaliste teadlikkust oleks tarvis sektorisiselt tõsta. Üheks nõrgaks kohaks on peetud juurdepääsu tegelike kasusaajate ja PEP-de teabele nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt. Antud aspekt vajab lahendamist riiklikul tasandil.

Sektori haavatavuse tase on küll madal, kuid siiski tuleb koolitusele rõhku panna, et teadlikkus tõuseks ning see aitaks saavutatud taset madala haavatavuse osas hoida.

Joonis 15. Kauplejate sektori rahapesu riskitaseme soojuskaart.

Kokkuvõte

Sektori riskitase terrorismi rahastamise aspektist on **keskmine**, mis tähendab seda, et tuleb tegeleda esineva riski leevendamisega ning rakendada konkreetseid meetmeid. Sektoris võib rakendada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras.

9.5.3. Riskimaandamise strateegia

9.5.3.1. Leevendavad meetmed riiklikul tasandil

Riskihinnangu tulemustest lähtudes tehakse järgmised ettepanekud olukorra parandamiseks riiklikul tasandil:

- RAB automaatteavitus teadete esitajatele (kinnitus, et teavitus on kätte saadud ja võimalusel ka tagasiside sisu osas)
- Äriregistri tegelike kasusaajate info korrastamine (olemas 100% tegelikest kasusaajatest), kontroll (andmed vastavad tegelikkusele) ja vastavate karistuste karmistamine (seadusandluse muutmise), uuendamine. Osaluse sidumine tegeliku kasusaajaga;
- Pikemas perspektiivis hoolsusmeetmete rakendamise jaoks vajalikud andmed võiksid olla kättesaadavad ühest portaalist;
- Võimaldada kohustatud isikutele riiklikest registritest hoolsusmeetmete täitmiseks vajalikku infot tasuta või soodsamatel tingimustel;
- Sektorispetsiifilisemad juhised turuosalistele RABilt.

9.5.3.2. Leevendavad meetmed kohustatud isikute tasandil

Riskihinnangu tulemustest lähtudes tehakse järgmised ettepanekud olukorra parandamiseks kohustatud isikute tasandil:

- Tõsta sektori teadlikkust läbi järelevalveasutuste (RAB) koolituste ja ümarlaudade;
- Koolitada RABi, katusorganisatsioonide (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Autode Müügi- ja Teenindustevõtete Eesti Liit jm) kaudu ettevõtjate töötajaid.

9.5.4. Terrorismi rahastamise tõkestamise haavatavused

9.5.4.1. Kokkupuude ohuga

Kauplejate ebapiisav teadlikkus ja sellega kaasnev terrorismi rahastamise suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete ebapiisavus: NRA käigus turuosaliste seas läbiviidud küsitluse tulemustest järeldub, et terrorismi rahastamise tüpoloogiate tõttu esineb turuosalistel raskusi terrorismi rahastamise kahtluse tuvastamisel ning vastavate võimalike seoste leidmisel. RABile on kauplajakad esitanud vahemikus 2017-2019 kaks ebahariliku tehingu teatist terrorismi rahastamise kahtluse kohta.

Terrorismi rahastamise tuvastamine võib olla raskem, kuna tuvastatavate tehingute väärtus võib olla suhteliselt madal. Vahendid võivad pärineda nii illegaalsetest kui ka legaalsetest allikatest. Viimaste puhul on terrorismi rahastamise seose leidmine oluliselt raskem ja sellistel tehingutel puuduvad rahapesuga seotud tehingute tunnused. Terrorismi rahastamiseks soetatavad kaubad ja teenused ei pruugi oma olemuselt olla kuritegelikud ega olla seotud otseselt terrorismiakti korraldamisega, vaid võivad olla seotud terrorismiorganisatsioonide igapäeva tegevuste finantseerimisega n toiduainete, sõidukite, kütuse, riiete jms ostmise, reisikulude, treeningute rahastamise näol. Määravaks võib saada lõppeesmärk, milleks kaupa või teenust kasutama hakatakse.

Suurem osa vastanud ettevõtetest (u 95%) ei ole viimase aasta jooksul ühe kliendi lõikes arveldanud kas ühe või mitme maksena sularahas kokku 10 000 eurot. Üle 10 000 euro on arveldanud u 3%, üle 32 000 euro u 1 % ja üle 100 000 euro alla 1% vastanutest.

Eestit tabanud skandaalid on puudutanud avalikkust ning ilmselgelt ka kauplajakaid ning rakendatud hoolsusmeetmed ning konservatiivsem lähenemine mitteresidentide ning e-residentide puhul vähendab märkimisväärselt ka terrorismi rahastamise ohutaset kauplajakate seas. Näiteks automüüjate hulgas on suurem kontroll vara päritolu tuvastamisel ning võõrapäraste ja välisriigi kodanike kontrollimisel terrorismi ohu tausta mõttes. Samas sunnib konkurentsikeskkond surve all kaasa minema uuendustega, tehes koostööd klientidega üle piiri. Sularahal suures summas on suur oht (teadmata päritolu), klientide taust ei ole alati üheselt tuvastatav (mitteresidendid). Terrorismi rahastamise tõkestamisel on siiski haavatavus keskmine, kuna risk on suhteliselt madal. See tuleneb omakorda sellest, et Eesti kaubandussektor ei ole piisavalt atraktiivne islamiäärmuslaste jaoks terrorismi rahastamise ning toetamise seisukohast, mistõttu tuleb hinnata ohutaset madalaks või keskmisest madalamaks.

9.5.4.2. Riskiteadlikkus

Juhtkonna pühendumine ja juhtroll

NRA raames läbiviidud küsitluse tulemused näitavad seda, et juhtkonna teadlikkus terrorismi tõkestamisest ja nende juhtroll on alamsektorite lõikes erinev. Keskmiselt 43% vastanutest kinnitas, et juhtkonnal on määrav roll rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel ning sanktsioonide järgimisel (väärismetallide ja mootorsõidukite müügiga tegelevate ettevõtetes vastavalt 64% ja 52%). Samas 46% ettevõtete puhul ei ole rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ning sanktsioonide järgimise eest vastutavat isikut määratud. Põhjuseks on praktiliste kaasuste ja vajaduse puudumine.

2019. aastal ei ole kauplajakate sektori poolt RABile esitatud terrorismi rahastamise kahtluse teateid (kokku 2019. aastal on RABile esitatud 4 terrorismi rahastamise kahtluse teadet).

Suurimaks haavatavuseks on kauplejate ebapiisav teadlikkus ja sellega kaasnev terrorismi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete ebapiisavus. Sektor on suur ja paljud kauplejad on väikeettevõtjad, kelle võimekus väheste ressursside tõttu on terrorismi tõkestamise osas madal. Paljudele kauplejatele polegi spetsiifiline teadlikkus vajalik.

9.5.4.3. Terrorismi rahastamise avastamise ja massihävitusrelvade leviku rahastamise tõkestamise kvaliteet

Järelevalve kvaliteet

Kontrollimeetmed koosnevad hinnangutest peamiselt kahele aspektile: regulatsioonide tase ja järelevalve piisavus/ebapiisavus.

Terrorismi rahastamise tõkestamist puudutavad regulatsioonid on piisavalt tõhusad.

Järelevalve seisukohast on suurimaks probleemiks inimeste ja tehnoloogiliste ressursside ebapiisavus või vähene oskus ja teadlikkus olemasolevaid ressursse kasutada. Kuna sektor on lai, siis ka sektori siseselt on suured erinevused järelevalve teostamise kvaliteedis. Alamsektoreid, kus teadlikkus ja oskused on piisavad, on vähe.

Õiguslik regulatsioon on piisav. Probleemiks on turuosaliste vähene teadlikkus ja oskus regulatsioonides toodud meetmeid rakendada.

Vastavuskontrollisüsteemide ja aruandluse tõhusus

Terrorismi ja massihävitusrelvade rahastamise tuvastamine on kauplejatele kindlasti raske ülesanne, kuna rahastamine võib toimuda ka nõ „mitte sanktsioneeritud“ isikute poolt kas teadlikult või mitte. Vt ka eelnevalt p 9.4.1 toodut.

- *Kõrgema juhtkonna investeringud riskijuhtimise tehnoloogiasse (tagasiside turuosalistelt)* Riskijuhtimise tehnilistesse lahendustesse turuosaliste poolt investeringuid ei tehta. See ei pruugi aga automaatselt tähendada suurt riski, sest sanktsioneeritud isikute ja piirangute osas on info kätte saadav ka erinevatest avalikest allikatest (nt sanktsioonide nimekirjad).
- *Riikliku taustaga isikute kindlakstegemine (kuidas süsteemid toimivad antud sektori turuosaliste vaates)* Kauplejate sektorite raames on teadlikus erinev. Aga suurem osa sektoritest ei ole üldiselt kursis riikliku taustaga isikute kindlakstegemise nõudest. Abiks võiks olla ühtse (lihtsa ülesehitusega) IT süsteemi välja töötamine, mis hõlbustaks selliste isikute kindlaks tegemist.
- *Keerukate või ebatavaliste tehingute kindlakstegemise mehhanismide olemasolu antud sektoris (tagasiside turuosalistelt)* Keeruliste või ebatavaliste tehingute puhul ei pruugi turuosalised osata tuvastada, et tegu võiks olla terrorismi või massihävitusrelvade rahastamisega seotud riskiga.

Terrorismi ja massihävitusrelvade rahastamise tuvastamine on kauplejatele raske ülesanne. Abiks oleks lihtsasti kasutatava ühtse IT süsteemi loomine.

Kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete raamistiku kvaliteet

Kauplejad on üldiselt teadlikud järelevalve asutusele teatamise kohustusest juhul kui kliendiga tehingu sõlmimisel tekib terrorismi rahastamise kahtlus või juhul kui ebaharilik tehing on seotud kõrgendatud terrorismiohuga piirkondadega ehk riskiriikidega. Samas realselt ei ole seda tehtud kas probleemi puudumise või tuvastamise ebaefektiivsuse tõttu. Kõrge riskiga klientide tuvastamiseks ja kliendiantmete kontrollimiseks kasutatavaid infosüsteeme ei osatud hinnata vähese kogemuse ja teadlikkuse tõttu.

Haavatavusena võib välja tuua raskendatud ligipääsu teabele terrorismi rahastamise kahtluse puhul.

- Riigi registrites sisalduv tegelikke kasusaajaid käsitlev teave ei ole alati usaldusväärne;
- Raskendatud on juurdepääs teabele, mis on vajalik tegelike kasusaajate kindlakstegemiseks;
- Raskendatud on juurdepääs teabele, mis on vajalik teiste suurema riskiga klientide (nt saatkonnad, virtuaalväeringute pakkujad, finantsteenuste pakkujad jms) kindlakstegemiseks ja kontrollimiseks.

Kauplejad ei pruugi realses situatsioonis osata tuvastada kõiki kliendiga seotud riske ja võivad olla kliendi suhtes hoolsusmeetmete rakendamisel haavatavad. Kliendikontrolli seisukohalt on probleemiks riikliku taustaga isikute registri puudumine, samuti tegeliku kasusaaaja tuvastamise protsessi keerukus ning usaldusväärse allika puudumine.

Kui arvestada Eesti üldist madalat taset terrorismi rahastamise osas, siis kauplejate vaates on see ka pigem madal.

9.5.4.4. Sektoripõhiste rahvusvaheliste sanktsioonide kindlakstegemise kvaliteet

Küsitlustulemustest järeldub, et teadlikkus sanktsioonide nimekirjade olemasolust on üldiselt madal ning ettevõtte siseses töökorraldusega ei ole nimekirjade/toodete/isikute võrdlemine täpselt paika pandud. Kuigi võib eeldada, et kauplejate sektor ei puutu pigem kokku kahesuguse kasutusega kaupadega, siis sanktsioonid võivad hõlmata ka isikuid ja muid, nõ tavalisi kaupu, mis sõltuvalt siht- või lähteriigist võivad kuuluda sanktsioonide alla.

Kauplejate sektori teadlikkus kohaldatavatest sanktsioonidest on madal, sanktsioonide olemasolu kontrollimine ning sanktsioonidega seotud juhtumitest teatamine ei toimi tõhusalt.

9.5.4.5. Sektoriomaste riskide hindamine sektoripõhiste kontrollide kvaliteediga

Sektoriomaste riskide analüüsimisel ja hindamisel on tuvastatud järgmised haavatavad kohad:

- Ei olda teadlikud või vähene teadmine tehingute puhul terrorismi rahastamise või rahvusvahelise sanktsiooni rikkumise ärahoidmiseks rahvusvaheliste sanktsioonide nimekirjade osas
- sanktsioonide olemasolu tuvastamiseks olevad allikate kättesaadavuse osas puudub teadmine või see on vähene
- kahesuguse kasutusega kauba osas vähene või puudulik teadmine
- Küsimustike pinnalt võib järeldada, et enamasti ei kasutata meetodeid kõrgema riskiga juhtumite korral rahaliste vahendite päritolu, otstarbe ja tegelike kasusaaajate tuvastamiseks.
- Vähene või puudulik teadmine RABLe teatamise mehhanismidest ja kasutajasõbralikkusest
- PEP osas nõrk teadmine.

Kauplejate osas tuleb selgelt välja see, et puuduvad teadmised või need on vähesed, mis puudutab sanktsioonide nimekirju, PEP isikute otsingute võimalusi ning see võib olla tingitud sellest, et kauplejal ei ole olnud vajadust ja juhust teemaga kokku puutuda või ei osata seda tehingutes ära tunda.

9.5.4.6. Varasemate hindamiste käigus tuvastatud riskidele reageerimise kvaliteet

Kauplejate sektoris olid varasemad terrorismi rahastamise hinnangud puudulikud.

9.5.5. Järeldus

Skaalal 1-5 on kauplejate terrorismi rahastamise haavatavuse hinne 2,59 ehk **madal**.

Tabel 54. Terrorismi rahastamise haavatavuse tase kauplejate sektoris

Sektor	Terrorismi rahastamise haavatavuse tase sektori tasandil	
Kauplejad	2,59	madal

Sektori tugevamateks külgedeks saab pidada vähest sularaha osakaalu ning tehingute väikest mahtu suuremates summas kui 10 000 EUR. Õigusraamistik on piisav ja rahvusvaheliselt kokku lepitule vastav. Tehingute alusväärtuseks on võetud üldised rahvusvaheliselt kokkulepitud piirnõrmed. Kauplejate tehingute

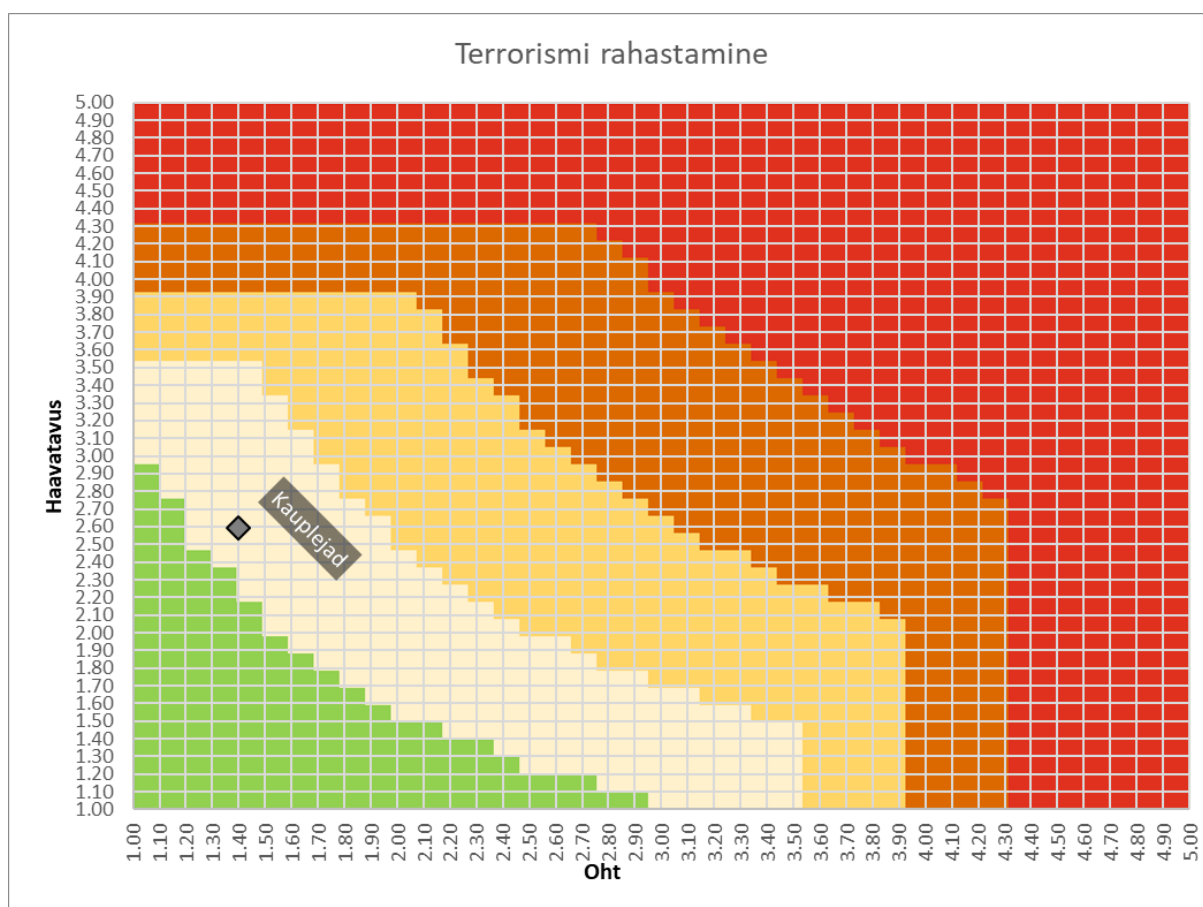
üheks kontrollimeetmeks on finantssüsteem, kes on järjest tugevdanud kontodel liikuva raha kontrolli (taust ja tehingu sisu) ning kauplejatele on sellega pandud suuremad ootused oma klientide tundmise osas ning tehingute sisu kirjeldamisel oma kodupankade ja teiste äripartnerite ees.

Järelevalve seisukohalt on haavatavamateks kohtadeks järelevalve ressursi puudus, kuna tänase seisuga on enamus ressursi läinud tegevuslubadega seotud tegevusele (väljastamine, kontroll ja järelkontroll).

Kauplejate osas on hoolsusmeetmete rakendamise seisukohalt nõrkadeks kohtadeks valdkonna riskid, mida ei ole teadvustatud, puudulik seiresüsteem või puudulik oskus olemasolevaid avalikke andmeid kasutada. Juhtkonna enda ning sealt tulenevalt ka töötajate teadlikkuse puudumine rahapesu ja terrorismi rahastamise ohtudest. Puudulik on tegelike kasusaajate registri andmete usaldatavust ja juurdepääsu riikliku taustaga isikute teabele nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt. Antud aspekt vajab lahendamist riiklikul tasandil. Kauplejate sektoris on palju tegutsejaid, kes ei ole seaduse järgsed subjektid, kuid ka nendeni tuleks viia üldisel tasemel teadmine rahapesu ja terrorismi rahastamise ohtudest ja riskidest. Vajalik üleriigiline ühtne lähenemine kas läbi katuseorganisatsioonide või avaliku teenuse IT lahenduste näol.

Kauplejate sektori terrorismi rahastamise riskitaseme paiknevus riiklikul pildil on teiste sektorite keskel ning keskmisest madalama hinnangu tasemel. Seega kauplejate haavatavust rahapesu suhtes võib pidada aktsepteeritavaks, kuid on turuosalisi, kelle puhul peab tõstma rahapesu tõkestamise teadlikkust. Samas on teatud turuosalistel selles osas arenguruumi, et tõsta oma võimekust, tagamaks selgemad tehingud ning võimaldamaks õigesti ja adekvaatselt hinnata oma klienti või äripartnerit.

Joonis 16. Kauplejate sektori terrorismi rahastamise riskitaseme soojuskaart.

Kokkuvõte

Sektori riskitase terrorismi rahastamise aspektist on **alla keskmise**, mis tähendab seda, et riski ja selle tagajärgi võib aktsepteerida ning konkreetseid meetmeid ei peeta vajalikuks. Sektoris võib rakendada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras.

9.5.6. Riskimaandamisstrateegia

9.5.6.1. Leevendavad meetmed riiklikul tasandil

Riskihinnangu tulemustest lähtudes tehakse järgmised ettepanekud olukorra parandamiseks riiklikul tasandil:

- Võimaldada kohustatud isikutele riiklikest registritest hooldusmeetmete täitmiseks vajalikku infot tasuta või soodsamatel tingimustel;
- Sektorispetsiifilisemad juhised turuosalistele (RABilt).

9.5.6.2. Leevendavad meetmed kohustatud isikute tasandil

Riskihinnangu tulemustest lähtudes tehakse järgmised ettepanekud olukorra parandamiseks kohustatud isikute tasandil:

- Tõsta sektori teadlikkust läbi järelevalveasutuste (RAB) koolituste ja ümarlaudade;
- Koolitada RABi, katusorganisatsioonide (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Autode Müügi- ja Teenindustevõtete Eesti Liit ja teiste) kaudu ettevõtete töötajaid.